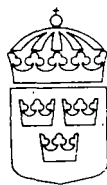

Utrikesutskottets betänkande

1987/88:30

om lag om förbud mot utförsel av krigsmateriel
(prop.1987/88:154) och därmed sammanhängande
frågor

UU
1987/88:30

Utskottet behandlar i detta betänkande dels regeringens proposition 1987/88:154 med förslag till ny lag om förbud mot utförsel av krigsmateriel och de motioner som väckts i anledning därav, dels tidigare väckta motioner på detta område, dels också regeringens skrivelse 1986/87:169 med redogörelse för den svenska krigsmaterielexporten år 1986. Yttrande i ärendet föreligger från försvarsutskottet.

Propositionen

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen läggs fram förslag till en ny lag om förbud mot utförsel av krigsmateriel, m.m. Förslaget syftar till en kraftfull skärpning av kontrollen över krigsmaterielexporten. Sålunda föreslås bl.a. reglering av den svenska krigsmaterielindustrins marknadsföring av krigsmateriel och kunnande utom riket och utvidgning av nu gällande regler om förbud mot kunskapsöverföring till utlandet. Vidare föreslås regler som syftar till att uppnå en effektivare kontroll av bestämmelsernas efterlevnad. Därutöver behandlas vissa frågor om rutiner och kontrollåtgärder vid tillämpningen av riktlinjerna för utförsel av krigsmateriel.

Propositionen innehåller också förslag till vissa ändringar i lagen (1983:1034) om kontroll över tillverkningen av krigsmateriel, m.m. med avseende på bl.a. skärpt kontroll över förmedling av krigsmateriel och kunnande.

Lagstiftningen föreslås träda i kraft den 1 juli 1988.

I Sverige råder sedan länge ett generellt förbud mot utförsel av krigsmateriel. Regeringen kan medge undantag från förbudet.

Regeringens prövning av enskilda exportärenden sker med utgångspunkt i de riktlinjer som fastställdes av riksdagen år 1971 (prop.1971:146, UU21, rskr. 343) och som riksdagen bekräftade år 1982 (prop.1981/82:196, UU 26, rskr. 345)

Gällande föreskrifter om krigsmaterielexport återfinns i lagen (1982:513) om förbud mot utförsel av krigsmateriel m.m.

Mot bakgrund av intresset av att det ökade internationella samarbetet på krigsmaterielområdet och svenska företags inriktning på utländska marknader utvecklas på ett sätt som står i överensstämmelse med de intentioner som ligger bakom riksdagens riktlinjer för export av krigsmateriel beslöt rege-

ringen den 19 juni 1985 att bemyndiga förutvarande utrikeshandelsministern att tillkalla en särskild utredare (landshövding Bengt Gustavsson) med uppgift att företa en kartläggning och genomgång av den svenska försvarsindustrins verksamhet i utlandet. Utredaren fick också i uppgift att utifrån en sådan genomgång överväga åtgärder som kunde visa sig påkallade för att från statsmakternas sida styra utvecklingen så att de riktlinjer som riksdagen har uppställt kan fullföljas.

Utredaren överlämnade i april 1987 sitt betänkande (SOU 1987:8) Försvarsindustrins utlandsverksamhet. Betänkandet har remissbehandlats.

Genom regeringsbeslut den 2 april 1987 tillkallades en särskild utredare (ambassadör Torsten Örn) med uppdrag att göra en administrativ översyn och utvärdering av verksamheten vid krigsmaterielinspektionen inom utrikesdepartementets handelsavdelning. Utredaren fick också i uppdrag att, om resultatet av arbetet föranledde det, lämna förslag till hur handhavandet av de uppgifter som ankommer på inspektionen bör organiseras.

Utredaren överlämnade i maj 1987 sitt betänkande Krigsmaterielinspektionens verksamhet och organisation.

Den 2 april 1987 tillsattes även en referensgrupp med representanter för utrikesdepartementets handelsavdelning och generaltullstyrelsen för utarbetande av förslag till förbättrad tullkontroll vid utförsel av krigsmateriel.

Regeringen bemyndigade också samma dag statsministern att tillkalla en medborgarkommission för att granska vissa uppgifter om olaglig svensk vapenexport m.m.

Lagrådets yttrande har inhämtats över förslaget till lag om förbud mot utförsel av krigsmateriel, m.m., lag om ändring i lagen (1983:1034) om kontroll över tillverkningen av krigsmateriel m.m. och lag om ändring i den i proposition 1987/88:69 föreslagna lagen om rättsprövning av vissa förvaltningsbeslut.

Den svenska neutralitetspolitiken förutsätter att omvärlden har tilltro till vår vilja och vår förmåga att stå utanför en konflikt och att militärt försvara vårt territorium i händelse av angrepp från främmande makt.

En svensk försvarsindustri med förmåga att själv utveckla och tillverka vapen skapar respekt för Sveriges vilja och förmåga att försvara sig och att föra en fast och konsekvent neutralitetspolitik. Genom en hög självförsörjningsgrad när det gäller försvarsmateriel ökar våra möjligheter att motstå påtryckningar av olika slag. Därigenom understryks fastheten och långsiktigheten i vår säkerhets- och försvarspolitik.

Det svenska försvaret har hittills inte ansetts vara en tillräcklig avnämare för att upprätthålla kapaciteten hos svensk försvarsindustri. Det svenska försvarets beställningar kommer med ibland långa och oregelbundna mellanrum. En viss export har därför bedömts som nödvändig för att svensk försvarsindustri skall kunna behålla sin utvecklingskraft och tekniska kompetens.

För att klargöra om eller i vilken utsträckning vår självförsörjning av försvarsmateriel kan upprätthållas utan krigsmaterielexport bör en närmare analys göras av sambandet mellan den svenska försvarsindustrins förmåga att tillgodose kravet på en ur neutralitetspolitisk synvinkel acceptabel självförsörjning av försvarsmateriel och denna industris beroende av exportmöj-

ligheter. Analysen bör genomföras i syfte att ge underlag för en bedömning av möjligheterna att ytterligare begränsa eller helt avbryta den svenska krigsmaterielexporten. Regeringen avser därför att tillkalla en kommitté för att företa en sådan analys. UU 1987/88:30

Av kompetensmässiga och finansiella skäl är det i vissa fall svårt eller omöjligt för svensk försvarsindustri att på egen hand utveckla materiel för svenska försvaret. I dessa fall står valet mellan import från ett annat land av ett färdigt system eller samverkan med utländska tillverkare syftande till produktion med svenskt deltagande. Genom samarbetsprojekt kan materiel i högre grad än vid import anpassas till det svenska försvarets behov samtidigt som svenska företags medverkan i utvecklingsarbete och produktion ger förutsättningar för en stärkt eller åtminstone bibehållen teknisk kompetens.

Sammanfattning av propositionens förslag

1. Krigsmaterielbegreppet

Lagen om förbud mot utförsel av krigsmateriel, m.m. innehåller ett bemyndigande för regeringen att bestämma vad som skall avses med krigsmateriel enligt lagen. I enlighet härmed anges i den förteckning som är fogad som bilaga till förordningen (1982:1062) om förbud mot utförsel av krigsmateriel, m.m. vilken materiel som utgör krigsmateriel och som därmed omfattas av utförsellagens bestämmelser.

Nuvarande ordning med en förteckning över vad som är att anse som krigsmateriel och de bestämmelser som däri anges, har i stort sett varit oförändrad under en lång följd av år. Den nuvarande förteckningen överfördes år 1983 med smärre förändringar från äldre bestämmelser.

Mot bakgrund av den tekniska utvecklingen inom detta område, bör enligt regeringens mening krigsmaterielbegreppet ses över med syfte att genomföra de utvidgningar som kan behövas för att åstadkomma en korrekt klassificering av civil resp. militär materiel. Regeringen avser därför tillkalla en särskild utredare som skall företa en sådan översyn.

2. Riktlinjer för krigsmaterielexporten

Grundregeln är att krigsmaterielexport från Sverige är förbjuden. Undantag kan medges från detta förbud. Prövningen av dispensärenden sker med utgångspunkt i de riktlinjer som fastställdes av riksdagen år 1971 (prop.1971:146, UU 21, rskr.343) och som riksdagen bekräftade år 1982 (prop.1981/82:196, UU 26, rskr.345). Riktlinjerna återges på s. 22-24 i propositionen.

Enligt regeringens mening bör riktlinjerna tillämpas på ett mera restriktivt sätt. Regeringen anser också att det finns skäl att förändra dessa riktlinjer i restriktiv riktning. Regeringen vill emellertid i denna del avvakta medborgarkommissionens resultat, som kan komma att ge ytterligare underlag för regeringens ställningstaganden.

Export av svenska vapen skall endast kunna ske till länder vars regeringar åtagit sig att se till att dessa vapen inte vidareexporteras. Bruket av slutanvändarintyg och s.k. deklaration om egen tillverkning byggs ut och effektiviseras.

De svenska utlandsmyndigheterna får i uppgift att ta emot slutanvändarintygen från de mottagande ländernas försvarsmyndigheter och vidarebefordra intygen till KMI.

4. Följderna av vidareförsäljning av svensk krigsmateriel

Tillämpningen av kraven på slutanvändarintyg och deklaration om egen tillverkning bygger på ett förtroende för myndigheter och tillverkare i mottagarländerna. Om en köpare sviker ett sådant förtroende, skall detta påverka hans möjligheter att få nya leveranser från Sverige. Principen skall vara att ett land vars regering tillåtit eller underlåtit att förhindra vidareexport av svensk materiel inte längre skall få komma i fråga för export av krigsmateriel från Sverige.

5. Ny lag om förbud mot utförsel av krigsmateriel, m.m.

Den nuvarande lagen reglerar utförsel från riket av krigsmateriel, upplåtelse och överlåtelse till utlandet av tillverkningsrätt avseende krigsmateriel samt inom riket anordnad militärt inriktad utbildning av utländska medborgare. Gemensamt för de angivna verksamheterna är att det fordras tillstånd innan de får genomföras, såvitt inte annat följer av lagen eller annan författning.

Dessa grundregler bör överföras till den nya lagen. De huvudsakliga förändringarna i förhållande till gällande lag redovisas nedan (punkt 6 – 14).

6. Marknadsföring av krigsmateriel

Den som har tillstånd att tillverka krigsmateriel eller att försälja eller förmedla krigsmateriel m.m., liksom svenska statliga myndigheter som bedriver motsvarande verksamhet, skall enligt propositionens förslag vara skyldig att i den ordning som regeringen föreskriver

1. lämna redovisning till regeringen om länder utanför Sverige i vilka marknadsföring av krigsmateriel bedrivs, vilka bestämda mottagare marknadsföringen riktar sig till och vilken materiel marknadsföringen avser,

2. lämna underrättelse till regeringen innan anbud lämnas om försäljning eller annat tillhandahållande av krigsmateriel till någon utom riket eller om upplåtelse av rätt att utom riket tillverka sådan materiel,

3. lämna underrättelse till regeringen innan avtal ingås om försäljning eller annat tillhandahållande av krigsmateriel till någon utom riket.

Regeringen får dels meddela föreskrifter om undantag från redovisnings- och underrättelseskyldighet som nyss sagts, dels i det enskilda fallet medge undantag från sådan redovisnings- och underrättelseskyldighet.

Regeringen får i det enskilda fallet förbjuda att anbud lämnas om försäljning eller annat tillhandahållande av krigsmateriel till någon utom riket och om upplåtelse eller överlåtelse av rätt att utom riket tillverka sådan

materiel samt att avtal ingås om försäljning eller annat tillhandahållande av krigsmateriel till någon utom riket och om upplåtelse eller överlåtelse av rätt att utom riket tillverka sådan materiel.

UU 1987/88:30

7. Förbud att upplåta eller överlåta rätt att utom riket tillverka krigsmateriel

Nuvarande förbud för tillverkare av krigsmateriel att utan regeringens tillstånd upplåta eller överlåta rätt att utom riket tillverka krigsmateriel utvidgas. Sålunda skall avtal som innebär upplåtelse eller överlåtelse av rätt att utom riket tillverka krigsmateriel inte utan regeringens tillstånd få ingås här i riket och inte heller utom riket av svensk myndighet, svenskt företag eller den som är bosatt eller stadigvarande vistas här i riket.

8. Förbud att ingå avtal med någon utom riket om utveckling av krigsmateriel m.m.

Avtal med någon utom riket om att för dennes räkning utveckla krigsmateriel eller metod för framställning av sådan materiel får inte utan tillstånd av regeringen ingås här i riket och inte heller utom riket av svensk myndighet, svenskt företag eller den som är bosatt eller stadigvarande vistas här.

9. Förbud att ingå avtal om ändring av eller tillägg till ingångna avtal om upplåtelse eller överlåtelse av tillverkningsrätt

Avtal om tillägg till eller ändring av avtal som innebär upplåtelse eller överlåtelse av rätt att utom riket tillverka krigsmateriel får inte ingås utan tillstånd av regeringen, om tillägget eller ändringen avser

1. den materiel som får tillverkas,
2. rätt att vidareupplåta eller vidareöverlåta rätten att tillverka krigsmateriel till någon annan,
3. rätt att tillhandahålla krigsmateriel till mottagare som inte angivits i det ursprungliga avtalet,
4. förlängning av avtalets giltighetstid, eller
5. bestämmelser om sekretess.

10. Försäljnings- och förmedlingsverksamhet avseende krigsmateriel m.m.

Bestämmelsen i 3 § lagen (1983:1034) om kontroll över tillverkningen av krigsmateriel, m.m. om förbud att utan tillstånd av regeringen försälja, utbjuda mot vederlag eller förmedla krigsmateriel, m.m. ändras så att förbudet omfattar yrkesmässigt tillhandahållande här i riket och sådant tillhandahållande utom riket av svensk myndighet, svenskt företag eller den som är bosatt eller stadigvarande vistas här.

Vissa preciseringar görs också i fråga om undantagen från tillståndskravet.

11. Uppgiftsskyldighet i fråga om ägande i utländska rättssubjekt inom krigsmaterielområdet

Den som har tillstånd att tillverka krigsmateriel eller att försälja, utbjuda eller förmedla krigsmateriel m.m. liksom svensk statlig myndighet som

bedriver motsvarande verksamhet, skall vara skyldig att, enligt de närmare föreskrifter som regeringen meddelar, lämna uppgifter till regeringen om ägande i utländska rättssubjekt som bedriver utveckling, tillverkning, marknadsföring eller försäljning av krigsmateriel.

UU 1987/88:30

12. Effektivare kontroll av bestämmelsernas efterlevnad

Regeringen anser att det bör vara en uppgift för företagen att genom effektiva åtgärder se till att överträdelser av bestämmelserna inte äger rum samt att uppbyggnaden av kontrollen bör ske inifrån företagen själva. Som anförs i propositionen måste företagen inom krigsmaterielindustrin mot bakgrund av sin viktiga roll för svensk säkerhetspolitik själva ta på sig ett samhällsansvar och bygga upp system som minimerar risken för överträdelser av bestämmelserna.

I propositionen framförs ett antal förslag som sammantagna skall fylla funktionen av ett utbyggt kontrollsystem.

I syfte att kontrollera att levererad materiel kommit avsedd mottagare till handa, bör ett utförseltillstånd bl.a. kunna förenas med ett åliggande för exportören att inge en *handling som utvisar att materielen nått avsedd mottagare*.

Regeringen får vidare föreskriva att den som har tillstånd att föra ut krigsmateriel eller att upplåta eller överlåta en tillverkningsrätt skall vara *skyldig att lämna uppgifter om utförd materiel resp. upplåten eller överlåten tillverkningsrätt*.

Det föreslås också att tillstånd till utförsel av krigsmateriel får *återkallas* av regeringen, om tillståndshavaren har åsidosatt föreskrifter, villkor eller kontroll- eller ordningsbestämmelser som har meddelats med stöd av lagen eller om det finns andra särskilda skäl till återkallelse. Beslut om att återkalla utförseltillstånd bör inte omfattas av lagen om rättsprövning av vissa förvaltningsbeslut.

13. Revisorernas roll i kontrollarbetet

Om en revisor i sin granskningsverksamhet har framfört någon anmärkning i revisionsberättelsen i fråga om företags efterlevnad av bestämmelserna i lagen, skall han genast sända in en kopia av revisionsberättelsen till regeringen. Motsvarande skyldighet åligger en revisor vid en svensk statlig myndighet.

14. Sanktionsbestämmelser m.m.

Överträdelser av det utvidgade förbudet att upplåta eller överlåta rätt att utom riket tillverka krigsmateriel, att ingå tilläggsavtal, m.m. och att ingå avtal med någon utom riket om att för dennes räkning utveckla krigsmateriel eller metod för framställning av sådan materiel samt av ett förbud att vidta marknadsföringsåtgärd skall i ansvarshänseende jämföras med vad som för närvarande gäller i fråga om upplåtelse och överlåtelse av tillverkningsrätt och anordnande av militärt inriktad utbildning av utländsk medborgare.

En särskild straffskala införs för brott mot föreskrifterna om redovisnings-skyldighet och underrättelseskyldighet i fråga om marknadsföring och mot

föreskrifterna att lämna uppgifter om utländskt ägande i utländska rättssubjekt samt för brott mot föreskrifter, villkor eller kontroll- och ordningsbestämmelser som har meddelats med stöd av lagen liksom i fråga om oriktigt uppgiftslämnande vid fullgörande av skyldighet att lämna redovisning, underrättelser eller uppgifter som nyss sagts. UU 1987/88:30

Övriga förslag

1. Samarbete med utländsk part om gemensam utveckling eller tillverkning av krigsmateriel (samarbetsavtal)

Regeringen föreslår inte nu någon reglering av försvarsindustriellt samarbete med utländsk industri utan avser att ge den tidigare nämnda kommittén i uppdrag att ytterligare analysera denna fråga.

Vid regeringens prövning av de samarbetsavtal som kan komma att aktualisera under mellantiden kommer särskild uppmärksamhet ägnas frågan om eventuell vidareexport av svensk materiel eller materiel som sammansatts eller tillverkats på grundval av svenska licenser. Sådan vidareexport skall endast få förekomma till länder som i övrigt uppfyller kraven för krigsmaterielexport från Sverige. Undantag från denna regel kan endast komma i fråga i sådana fall då samarbetet är av utomordentlig säkerhetspolitisk vikt för Sverige. Utrikesnämnden bör alltid höras i sådana ärenden.

2. Tullverkets kontroll av krigsmaterielexporten

Tullkontrollen behöver förbättras. Regeringen förutskickar en ordning som innebär att exportörer av krigsmateriel åläggs att hos tullmyndighet anmäla exportsändningar till utförsel senast sju dagar före utförseltillfället. Generaltullstyrelsen bör också regelmässigt få information om beslut i ärenden om utförsel av krigsmateriel liksom i fråga om beslut i klassificeringsärenden.

3. Förenklingar i fråga om kontroll över tillverkningen av krigsmateriel

Regeringen föreslås få bemyndigande att meddela föreskrifter om undantag från krav på tillverkningstillstånd för sådan tillverkning som bedrivs på uppdrag av den som har tillstånd att tillverka ifrågavarande materiel.

Tillverkare av krigsmateriel som lämnat uppdrag om sådan tillverkning skall vara skyldiga att lämna uppgifter om detta.

Vidare föreslås att regeringen bemyndigas meddela föreskrifter om undantag från skyldighet för tillverkare av krigsmateriel liksom för försäljare av sådan materiel m.m. att lämna deklaration rörande den verksamhet för vilken tillstånd har meddelats.

4. Rådgivande nämnden för krigsmaterielexportfrågor

Vissa ärenden rörande krigsmateriel är sådana att överläggning med utrikesnämnden äger rum. Även om sådana överläggningar inte bedöms erforderliga, har det likväl ansetts önskvärt att prövningen av vissa enskilda ärenden ges en bredare förankring än i regeringen. Till detta ändamål beslutade riksdagen år 1984 på grundval av proposition 1984/85:82 om ökad

insyn och samråd i frågor som rör krigsmaterielexport att en rådgivande nämnd i krigsmaterielexportfrågor skulle inrättas (UU 1984/85:5, rskr.61).

Också frågor som kan komma att aktualiseras på grund av de nya regler av förbudskaraktär som förordats i det föregående bör göras till föremål för samråd i nämnden.

Bl.a. mot bakgrund av att nämnden härigenom kan förutses tas i anspråk i större omfattning än vad som hittills har varit fallet, anser regeringen att arbetsformerna fortlöpande bör förbättras och effektiviseras. Vissa åtgärder i detta hänseende har redan genomförts.

Regeringen föreslår att riksdagen antar förslagen till

1. lag om förbud mot utförsel av krigsmateriel, m.m.
2. lag om ändring i lagen (1983:1034) om kontroll över tillverkningen av krigsmateriel, m.m.
3. lag om ändring i lagen (1988:205) om rättsprövning av vissa förvaltningsbeslut.

Lagförslagen fogas till betänkandet som bilaga 1-3.

Skrivelsen

I skrivelse 1986/87:169 redogör regeringen för den svenska krigsmaterielexporten år 1986.

I proposition 1984/85:82 uttalade regeringen sin avsikt att varje år lämna riksdagen en redogörelse för den svenska krigsmaterielexporten. Härigenom skulle riksdagen förse med en samlad information om krigsmaterielexporten samtidigt som underlag skulle ges för en breddning av den allmänna debatten.

I enlighet härmed förelade regeringen år 1985 riksdagen en skrivelse (1984/85:223) med redogörelse för den svenska krigsmaterielexporten under år 1984. År 1986 lämnades en motsvarande redogörelse för krigsmaterielexporten under år 1985 (Skr.1985/86:178). Inom KMI har nu utarbetats en liknande redogörelse avseende år 1986.

Av den statistiska redovisningen framgår bl.a. att den svenska exporten av krigsmateriel under 1986 uppgick till 3 242,9 milj.kr. mot 2 137,4 milj.kr. under år 1985. Detta innebär räknat i 1968 års priser en ökning med 235 milj.kr. eller 46%. Krigsmaterielexportens andel av den totala varuexporten utgjorde 1,22% mot 0,82% för år 1985. Genomsnittssiffran för den senaste tioårsperioden är 1,06%.

Som ett led i en eftersträvad vidgad information om svensk krigsmaterielexport ingår i årets redogörelse också värdet av den berörda exporten till enskilda länder även under perioden 1971 till 1985. Uppgifter om dessa värden återfinns i en bilaga till skrivelsen.

Vad gäller krigsmaterielexportens geografiska spridning kan konstateras att Sverige under lång tid har sålt krigsmateriel till ett fyrtiotal länder. Uppdelade på regioner dominerar Västeuropa med cirka hälften av värdet av leveranserna. Under år 1985 mottog de nordiska länderna en större andel av exporten än tidigare. Denna utveckling har fortsatt under år 1986 och exporten till Norden svarade då för 36,1% av den samlade exporten av krigsmateriel.

När det gäller krigsmaterielexportens värdemässiga fördelning på olika huvudområden är vapen och ammunition den dominerande kategorin. Denna kategori omfattar ett rikt register av den vapen- och ammunitionstillverkning som förekommer i Sverige. Även krut och sprängämnen samt "övrig materiel", vilken innefattar bl.a. elektronisk apparatur, är betydelsefulla exportvaror på den västeuropeiska marknaden.

Motioner

Motioner uppskjutna från riksmötet 1986/87

1986/87:U402 av Sylvia Pettersson m.fl. (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen angetts om åtgärder för begränsningar, bättre kontroll och redovisning av vapenexporten samt skärpt tillämpning av gällande lagstiftning.

1986/87:U407 av Ingela Mårtensson och Charlotte Branting (fp) vari yrkas

1. att riksdagen hos regeringen begär en utredning om vapenexporten i enlighet med vad som anförts i motionen,

2. att riksdagen beslutar att avskaffa den rådgivande nämnden för krigsmaterielexport.

1986/87:U409 av Lars Werner m.fl. (vpk) vari yrkas

1. att riksdagen beslutar om totalstopp för svensk krigsmaterielexport till USA,

2. att riksdagen hos regeringen hemställer om förslag till ny finansiering av krigsmaterielinspektionens verksamhet,

3. att riksdagen beslutar att befattningen som krigsmaterielinspektör inte får tillsättas med militär befattningshavare,

4. att riksdagen hos regeringen hemställer om förslag till skärpning och kontroll av den svenska krigsmaterielexporten.

1986/87:U412 av Alf Svensson (c) vari yrkas

1. att riksdagen beslutar att hos regeringen begära förslag till en avvecklingsplan för den svenska vapenexporten i enlighet med vad som anförts i motionen,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om efterlevnaden av gällande riktlinjer för export av krigsmateriel.

1986/87:U415 av Evert Svensson m.fl. (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen angetts om åtgärder för begränsningar, bättre kontroll och redovisning av vapenexporten samt skärpt tillämpning av gällande lagstiftning.

1986/87:U416 av Gunnar Hökmark och Margaretha af Ugglas (m) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär en utredning av de former under vilka svensk krigsmaterielexport skall tillåtas ske.

1986/87:U502 av Lars Werner m.fl. (vpk) vari yrkas

1. att riksdagen begär att regeringen omedelbart avbryter alla vapenleveranser till Indonesien,

1986/87:U534 av Oswald Söderqvist och Bertil Måbrink (vpk) vari yrkas

UU 1987/88:30

3. att riksdagen hos regeringen hemställer om en redogörelse för Sveriges inblandning i vapenexporten till Iran och om det svenska engagemanget i den i motionen omnämnda fabriksanläggningen,

4. att riksdagen hos regeringen hemställer om åtgärder för att begränsa krigsmaterielexporten, t.ex. fordon, till båda sidor i kriget.

Motioner väckta under den allmänna motionstiden 1988

1987/88:U401 av Bengt Westerberg m.fl. (fp) vari yrkas

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts beträffande export av krigsmateriel.

1987/88:U405 av Ingela Mårtensson (fp) vari yrkas

1. att riksdagen hos regeringen begär en översyn av reglerna för klassificering av krigsmateriel,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ansvarsfrågan.

1987/88:U407 av Ingela Mårtensson och Charlotte Branting (fp) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär initiativ till omstrukturering och omställning av den militära produktionen.

1987/88:U408 av Nils Berndtson m.fl. (vpk) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär ett program för civilt utnyttjande av resurser som kan frigöras genom nedskärning av krigsmaterielproduktionen och för att trygga sysselsättningen för de anställda.

1987/88:U409 av Olof Johansson m.fl. (c) vari yrkas

18. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om regler för svensk vapenexport,

19. att riksdagen hos regeringen begär initiativ i syfte att få till stånd internationella regler för den internationella vapenhandeln,

1987/88:U410 av Lars Werner m.fl. (vpk) vari yrkas

3. att riksdagen hos regeringen begär utarbetandet av en vitbok om den s.k. Indien-affären i enlighet med vad som anförts i motionen,

1987/88:U412 av Alf Svensson (c) vari yrkas

1. att riksdagen hos regeringen begär förslag till en avvecklingsplan för den svenska vapenexporten i enlighet med vad som anförts i motionen,

2. att riksdagen, i avvaktan på en avvecklingsplan, hos regeringen begär förslag till sådana ändringar av den lagstiftning och de regler som gäller för krigsmaterielexporten att sådan export endast tillåts till de nordiska staterna och andra alliansfria stater,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om efterlevnaden av gällande riktlinjer för export av krigsmateriel.

1987/88:U511 av Lars Werner m.fl. (vpk) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att den omedelbart skall avbryta alla vapenleveranser till Indonesien,

1987/88:U531 av Margareta Winberg m.fl. (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om FN-observatör, FN-medling, undersökning angående krigsmateriel samt behovet av katastrofbistånd till Östtimor. (Den del av yrkandet som rör FN-observatör och FN-medling behandlas i UU 1987/88:22 och den del som gäller behovet av katastrofbistånd till Östtimor i UU 1987/88:20).

UU 1987/88:30

Motioner väckta med anledning av proposition 1987/88:154

1987/88:U8 av Birgitta Hambræus (c) vari yrkas

1. att riksdagen beslutar ändra lagen om export av krigsmateriel så att dispens från förbudet att exportera inte kan lämnas,
2. att riksdagen begär att regeringen utreder frågan om andra statliga beställningar och ev. ökade kostnader i samband med ett absolut förbud mot export av krigsmateriel, i enlighet med vad som anförts i motionen.

1987/88:U9 av Margareta af Ugglas m.fl. (m) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om fortsatt giltighet av riksdagens tidigare bedömning av försvarsindustrins betydelse och förutsättningar,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om förslaget att utreda avbrytande av krigsmaterielexporten,
3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att den rådgivande nämnden för krigsmaterielfrågor, av skäl som anges i motionen, avskaffas,
4. att riksdagen avslår propositionens förslag om ändring i lag om förbud mot utförsel av krigsmateriel vad avser 1 § punkt 5 samt 8 § om Marknadsföring av krigsmateriel,
5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om samarbete med utländsk part om gemensam utveckling eller tillverkning av krigsmateriel,
6. att riksdagen beslutar att i 1 § andra stycket i lagen om kontroll av tillverkning av krigsmateriel m.m. "samt mot marknadsföring av krigsmateriel" utgår.

1987/88:U10 av Lars Werner m.fl. (vpk) vari yrkas

1. att riksdagen avslår proposition 1987/88:154,
2. att riksdagen hos regeringen begär lagförslag som förbjuder all svensk vapenexport,
3. att riksdagen beslutar att inga nya vapenexportorder får tecknas,
4. att riksdagen beslutar att redan ingångna avtal om vapenexport endast får fullföljas om de inte strider mot nu gällande riktlinjer,
5. att riksdagen hos regeringen begär en 5-årsplan för den svenska vapenindustrins övergång till civil produktion.

1987/88:U11 av Alf Svensson (c) vari yrkas

1. att riksdagen hos regeringen begär förslag till en avvecklingsplan för den svenska vapenexporten i enlighet med vad som anförts i motionen,
2. att riksdagen i avvaktan på en avvecklingsplan, hos regeringen begär

förslag till sådana ändringar av den lagstiftning och de regler som gäller för krigsmaterielexporten att sådan export endast tillåts till de nordiska staterna och andra alliansfria stater,

UU 1987/88:30

3. att riksdagen hos regeringen begär förslag till nya regler för samarbetsavtal som utesluter möjligheten att kringgå gällande bestämmelser för export av krigsmateriel,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om påföljd för land som brutit mot reglerna för svensk krigsmaterielexport.

1987/88:U12 av Gunnel Jonäng m.fl. (c) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om inriktningen av den parlamentariska utredningens arbete,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om samarbetsavtal,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om kontroll av svensk vapenexport,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om påföljd för land som brutit mot reglerna för svensk vapenexport,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om FN-initiativ i syfte att åstadkomma internationella regler för vapenhandel.

1987/88:U13 av Ulla-Britt Åbark m.fl. (s) vari yrkas

att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen angetts om åtgärder angående vapenexportpolitiken.

1987/88:U14 av Bengt Westerberg m.fl. (fp) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om vidgade direktiv för utredning av den svenska vapenexporten,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om moratorium för överenskommelser om undantag från de grundläggande reglerna om förbud mot export vid krig eller inre oroligheter till frågan blivit noggrant analyserad i det kommande utredningsarbetet kring vapenexportens framtid,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om lagreglering av riktlinjerna för vapenexporten,

4. att riksdagen beslutar avskaffa den rådgivande nämnden för krigsmaterielexportfrågor,

5. att riksdagen beslutar avslå regeringens förslag vad avser revisorernas medverkan i kontrollarbetet,

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om utredning om KMI:s ställning i statsförvaltningen,

7. att riksdagen hos regeringen begär förslag till lagstiftning om slutanvändarintyg.

Motioner väckta under allmänna motionstiden 1987 och 1988

I de motioner som väckts under allmänna motionstiden åren 1987 och 1988, dvs. innan den nu föreliggande propositionen förelades riksdagen, finns dels förslag som till stor del faller inom det område som behandlas av propositionen, dels förslag som kommande utredningar skall behandla, dels också förslag som berör andra krigsmaterielfrågor.

Flera av motionsförslagen återkommer i de motioner som väckts med anledning av propositionen.

I motion 1987/88:U401 (fp), yrkande 7, motion 1986/87:U409, (vpk), yrkande 4, motion 1986/87:U412 (c), yrkande 2 och motion 1987/88:U412 (c), yrkande 3, föreslås allmänt att *efterlevnaden* av gällande regler för vapenexport, *vidareexport* och *licenstillverkning* bör kontrolleras effektivt, bl.a. genom krigsmaterielinspektionen och tullverket. Redovisningen av exporten bör göras öppnare. I motion 1987/88:U409 (c), yrkande 18: förordas bl.a. klarare regler i fråga om vidareexport och förbud för export till länder där det förekommer yttre eller inre konflikt. En *förteckning* över länder till vilka export kan få förekomma bör upprättas. Kontrollen av krigsmaterielexporten aktualiseras även i motion 1986/87:U407 (fp), yrkande 2, vari föreslås att den *rådgivande nämnden* avskaffas och motion 1986/87:U409 (vpk) vari föreslås att *krigsmaterielinspektionen* helt skall finansieras med statliga medel (yrkande 2) och att inspektören inte skall vara en militär befattningshavare (yrkande 3). Ansvarsfördelningen mellan KMI och regeringen berörs i motion 1987/88:U405 (fp), yrkande 2.

I motion 1986/87:U407 (fp), yrkande 1, föreslås en utredning av *krigsmaterielexportens framtida storlek* och i motion 1987/88:U405 (fp) en översyn av själva *krigsmaterielbegreppet*.

Även i motion 1986/87:416 (m) föreslås en utredning vars syfte skall vara att skapa klarare regler och tydligare ansvarsförhållanden. Några motionsyrkanden föreslår en kraftig *begränsning av krigsmaterielexporten* till nordiska stater eller de alliansfria länderna (varmed torde avses gruppen av icke-alliansbundna länder i Europa, den s.k. NN-gruppen). Detta gäller motion 1986/87:U402 (s), motion 1986/87:U415 (s) och motion 1987/88:U412 (c), yrkande 2.

En *avveckling av krigsmaterielexporten* föreslås i motion 1986/87:U412 (c), yrkande 1, och motion 1987/88:U412 (c), yrkande 1.

Förbud mot krigsmaterielexport till *USA* föreslås i motion 1986/87:U409 (vpk), yrkande 1, och till *Indonesien* i motion 1986/87:U502 (vpk), yrkande 1, och motion 1987/88:U511 (vpk), yrkande 1.

I motion 1986/87:U534 (vpk) föreslås i yrkande 3 att en särskild redogörelse utarbetas för Sveriges inblandning i vapenexporten till *Iran* och i yrkande 4 att exporten av krigsmaterielfordon till *Iran* och *Irak* begränsas.

Enligt motion 1987/88:U410 (vpk) bör en vitbok utarbetas om *samarbetsavtalet med Indien*.

I två motioner från allmänna motionstiden 1988 behandlas frågan om en *omställning* av krigsmaterielproduktionen till civil produktion. nämligen 1987/88:U407 (fp) och U408 (vpk).

I flera motioner berörs frågor som har med *kontrollen av krigsmaterielexporten* att göra. Tullen och krigsmaterielinspektionen bör få förbättrade resurser och kontrollen ske helt på företagens bekostnad, heter det i yrkande 3 i motion U12 (c).

I motion U14 (fp), yrkande 6, föreslås att krigsmaterielinspektionens (KMI) ställning utreds i syfte att göra KMI till en självständig myndighet.

I motionerna U9 (m) och U14 (fp) föreslås att den *rådgivande nämnden* för krigsmaterielexport avskaffas. Motiveringen som anförs är att den rådgivande nämnden skapar oklara ansvarsförhållanden.

Krigsmaterieföretagens *revisorer* bör inte ges den kontrolluppgift som föreslås i propositionen, anförs det i motion U14 (fp), yrkande 5.

Den nya lagens *sanktionsbestämmelser* tas upp i motion U11, yrkande 4 (c), och motion U12 (c), yrkande 4, vilka båda kräver strängare påföljdsregler. När brott påvisats bör all fortsatt export avbrytas, anser motionärerna.

I motion U14 (fp), yrkande 7, föreslås att *slutanvändarintyget* skall bli ett regeringsdokument, reglerat av lagstiftning, och att brott mot slutanvändarbestämmelserna skall kunna medföra att mottagarlandet avstängs från vidare export.

I motion U14 (fp), yrkande 3, föreslås att *riktlinjerna* för krigsmaterielexporten tas in i *lagtexten*.

Propositionens förslag om begränsningar i sätten att *marknadsföra* krigsmateriel avstyrks i motion U9 (m) yrkandena 4 och 6 med motiveringen att en formalisering av det informella samråd mellan KMI och företagen som finns i marknadsföringsfrågor innebär avgränsningssvårigheter. De av regeringen föreslagna bestämmelserna riskerar att leda till oklarheter. I motion U12 (c) föreslås att en förteckning görs upp på länder i vilka marknadsföring får ske.

I fråga om vad som anförs i propositionen om *samarbetsavtal* finns skilda åsikter i motionerna.

I motion U9 (m), yrkande 5, anförs bl.a. att den i propositionen aviserade översynen av det försvarsindustriella samarbetet bör följa de riktlinjer som angivits av 1984 års försvarskommitté (SOU 1987:9). I väntan på att översynen blir klar bör export inom ramen för ett samarbetsavtal kunna ske enligt de intentioner som angavs av försvarskommittén.

I motion U14 (fp), yrkande 2, anförs att inga regeringsöverenskommelser om försvarsindustriellt samarbete bör ingås innan frågan blivit noggrant utredd av den kommande utredningen.

I motion U12 (c), yrkande 2, understryks att samarbetsavtal inte får utnyttjas för att kringgå förbud mot krigsmaterielexport. Avtalet skall endast avse samutveckling av försvarsmateriel. Enligt motion U11 bör allt utvecklingssamarbete av detta slag mellan Sverige och utlandet förbjudas.

Åtgärder för en *omställning* av krigsmaterieltillverkningen till civil produktion föreslås i motion U10 (vpk), yrkande 5, och i motion U13 (s). Hit hör också förslaget i motion U8 (c) att regeringen utreder frågan om statliga civila beställningar som ersättning för bortfall av krigsmaterielproduktion.

Liksom under allmänna motionstiden föreslås även i några av proposition-

nens följdmotioner att hela *krigsmaterielexporten skall avvecklas*. Åtgärder av denna innebörd föreslås i motion U8 (c), U10 (vpk) och U11 (c). Som ett led här i föreslås därtill i motion U10 (vpk) att inga nya vapenexportorder får tecknas (yrkande 3) och att ingångna avtal får fullföljas endast om de inte strider mot gällande riktlinjer (yrkande 4). I motion U10 (vpk) yrkas i övrigt på avslag på regeringens proposition.

I motion U11 (c) förordas att krigsmaterielexporten i väntan på avveckling inskränks till de nordiska och de neutrala länderna.

Några motioner berör den i propositionen aviserade *utredningen om försvarsindustrins exportbehov*. I motion U14 (fp) yrkande 1 föreslås att i utredningens direktiv också skall ingå vissa principiella överväganden om Sveriges krigsmaterielexport. Det anförs i motionen att det för andra neutrala och mindre länder kan vara av värde att ha möjlighet att köpa vapen från länder utanför supermaktsblocken. Denna fråga bör behandlas av utredningen som också bör belysa de neutralitetspolitiska och folkrättsliga aspekterna på fortsättningsleveranser i ett läge då köparlandet råkat in i en väpnad konflikt.

Även i motion U13 (s) föreslås åtgärder som faller inom ramen för den kommande utredningen. Motionärerna föreslår att möjligheterna att minska eller avbryta vapenexporten utreds, att begreppen "väpnad konflikt" och "inre väpnade oroligheter" ges en entydig definition i exportsammanhang, att krigsmaterielbegreppet utvidgas, att den offentliga redovisningen skall omfatta även varutyp och inte bara köparland.

I motion U12 (c) anförs beträffande utredningen att den framtida tillämpningen av exportreglerna måste bli restriktiv, att kontrollen av efterlevnaden skärps och att stor vikt läggs vid en totalbedömning av köparlandets inrikespolitiska och utrikespolitiska förhållanden. Uppgiften att se över definitionen av krigsmaterielbegreppet bör tilldelas utredningen och separeras i en särskild enmansutredning. Ökad uppmärksamhet bör ägnas åt möjligheterna att finna civil ersättningsproduktion.

I motion U9 (m) hänvisar motionärerna till 1986 års försvarskommittés – och sedermera riksdagens – bedömning att export av viss omfattning är nödvändig för att bevara väsentliga delar av den svenska försvarsindustrins kompetens, kapacitet och konkurrensförmåga och ifrågasätter mot denna bakgrund behovet av en utredning om ytterligare begränsning av eller avbrytande av den svenska krigsmaterielexporten.

I motionen föreslås att riksdagen nu bekräftar giltigheten av tidigare riksdagsuttalanden om försvarsindustrins betydelse (yrkande 1) och att regeringen ges till känna vad som anförs om den i utredningen (yrkande 2).

Däremot motsätter sig inte motionärerna att gränsdragningen mellan militär och civil materiel ses över.

I motion U12 (c), liksom tidigare motion U409 (c), föreslås att regeringen skall ta initiativ till regler för den *internationella vapenhandeln*.

I den föreliggande propositionen föreslås en skärpning av kontrollen över krigsmaterielexporten. Vidare tillkännages att en utredning skall få i uppdrag att analysera behovet av fortsatt krigsmaterielexport.

Detta sker delvis mot bakgrund av de misstankar om olovlig försäljning av krigsmateriel till vissa länder som framkommit under senare år och som nu är föremål för utredning.

Propositionen skall emellertid också ses som ett led i en kontinuerlig prövning av villkoren för den svenska krigsmaterielexporten. Den svenska neutralitetspolitiken förutsätter att omvärlden har tilltro till vår vilja och vår förmåga att stå utanför en konflikt och att militärt försvara vårt territorium i händelse av angrepp från främmande makt. En svensk försvarsindustri med förmåga att själv utveckla och tillverka vapen skapar respekt för Sveriges vilja och förmåga att försvara sig och att föra en fast och konsekvent neutralitetspolitik. Hittills har det svenska försvarets beställningar inte ensamma ansetts tillräckliga för att upprätthålla kapaciteten hos den svenska försvarsindustrin. Export har därför bedömts som nödvändig. I de fall egen tillverkning inte kunnat ske har försvarets behov därtill kompletterats med import. På vissa områden äger ett utvecklings- och/eller tillverknings-samarbete rum mellan svenska och utländska företag.

Sverige deltar således i den internationella handeln med krigsmateriel genom export, import och annat samarbete, men det sker med utgångspunkt i våra egna säkerhetspolitiska behov. Detta betyder bl.a. att ingen produktion skall ske enbart för att tillgodose exportintressen. Det är av dessa skäl som vår krigsmaterielexport omges av strikta begränsningsregler som fortlöpande måste ses över för att hela tiden svara mot behovet av styrning och kontroll.

Utskottet behandlar i det följande först de motionsyrkanden som berör det av regeringen framlagda nya lagförslaget och propositionens förslag till kontrollåtgärder, därefter de yrkanden som sammanhänger med krigsmaterielexportens framtida omfattning och inriktning. Vad beträffar motionernas innehåll hänvisas till motionssammanfattningen.

Lagförslagen

De framlagda förslagen innebär i förhållande till nuvarande regler förändringar på följande områden: bruket av slutanvändarintyg, påföljder vid vidareförsäljning, marknadsföring av krigsmateriel, utvidgning av förbudet att överlåta tillverkningsrätt (licenstillverkning), förbud att ingå avtal med någon utom riket om utveckling av krigsmateriel, förbud att ändra tidigare ingångna licensavtal, viss utvidgning av kontrollen av försäljnings- och förmedlingsverksamhet, skyldighet att lämna uppgift om ägande i utländska krigsmaterielföretag, skyldighet att lämna uppgift om utförd materiel och beviljade licenser, återkallelse av utförseltillstånd, och revisorernas roll i kontrollarbetet. Gällande riktlinjer för krigsmaterielexporten står tills vidare fast. De fastställdes av riksdagen år 1971 och bekräftades senast år 1982 (UU1981/82:26).

Lagförslagen som sådana ifrågasätts i de nu väckta motionerna endast på några punkter.

Export av krigsmateriel får endast ske till länder vars regeringar åtar sig att inte sälja vapnen vidare till andra länder. Ett sådant åtagande har formen av ett s.k. *slutanvändarintyg*, i vilket köparlandets regering intygar att inköpt materiel endast är avsedd för landets försvarsstyrkor och inte kommer att reexporteras. I propositionen anmäls att bruket av dessa intyg skall effektivteras. För att undvika att intyg förfälskas skall svenska utlandsmyndigheter i köparländerna stå som mottagare av intygen. Vidare skall köparlandets regering på begäran bekräfta mottagandet av de varor som omfattas av intyget.

I fråga om *påföljder för köpare* som inte iakttar förbudet mot vidareexport heter det i propositionen att ett sådant handlande måste påverka köparens möjligheter att få nya leveranser från Sverige. Huvudregeln skall vara att export inte längre skall komma i fråga. I syfte att stärka respekten för de svenska exportbestämmelserna kan överenskommelser ingås mellan Sverige och köparlandet för att klarlägga de svenska bestämmelserna.

I motionerna U11 (c) och U12 (c) föreslås strängare regler i detta avseende. Det bör klart utsägas att fortsatta leveranser avbryts om brott mot slutanvändarutfästelsen konstateras, heter det i motion U11. Liknande formuleringar finns i motion U12. Även i motion U14 (fp) föreslås att det i fall av brott mot slutanvändarutfästelsen allvarligt bör prövas om det aktuella landet skall få komma i fråga för fortsatt svensk vapenexport.

Utskottet ansluter sig på denna punkt till regeringens uttalande att principen skall vara att ett land vars regering tillåtit eller underlåtit att förhindra vidareexport av svensk materiel inte längre skall få komma i fråga för export av krigsmateriel från Sverige. Därigenom torde syftet med de båda motionerna i denna del vara tillgodosett. Yrkande 4 i motion U11 (c) och yrkande 4 i motion U12 (c) får således anses besvarade.

Vad beträffar sanktionsbestämmelser i övrigt vid brott mot lagen i dess nya lydelse finns inget motionsyrkande.

I motion U9 från moderata samlingspartiet heter det i fråga om *marknadsföring* att införande av formella regler om skyldighet att underrätta regeringen vid marknadsföring och anbudsgivning skulle kunna leda till oklarheter och avgränsningsproblem. Motionärerna anser att de informella kontakter som redan nu äger rum mellan KMI och företagen i dessa frågor bör vara till fyllest.

Utskottet får med anledning av motionen anföra följande. Marknadsföring i propositionens mening är ett vitt begrepp. I de ofta mycket omfattande affärer det är fråga om på krigsmaterielområdet kan det förflyta lång tid mellan det att de första kontakterna tas mellan köpare och säljare och ett slutligt leveransavtal skall skrivas. Det är angeläget att regeringen ges möjlighet att på ett tidigt stadium i denna process ta ställning till företagens planer. Det är, som framgår av propositionen, inte fråga om något förbud mot marknadsföring. Vad som avses är i första hand att regeringen skall ges möjlighet att ingripa innan anbud lämnas eller ett preliminärt försäljningsavtal ingås. Genom den föreslagna ordningen kan onödiga påfrestningar i relationerna till presumtiva köparländer undvikas. Det är riktigt att det

informella samråd som äger rum mellan KMI och exportföretagen i flertalet fall fyller samma funktion, men utskottet anser i likhet med regeringen att det har ett värde att det också finns formella bestämmelser att hänvisa till i detta avseende. Utskottet vill i sammanhanget understryka att ett uteblivit förbud mot marknadsföring självfallet inte innebär ett förhandstillstånd till en kommande affär. Regeringen måste ha full möjlighet att meddela förbud mot utförsel vid det tillfälle då ärendet prövas enligt lagens bestämmelser.

Utskottet avstyrker med hänvisning till det anförda yrkandena 4 och 6 i motion U9 (m).

I fråga om *återkallelse* av ett redan givet *utförseltillstånd* i fall av missbruk föreslås i propositionen att ett sådant beslut i likhet med övriga beslut som gäller krigsmaterielexport skall vara undantaget från den nyligen antagna lagen om domstolsprövning av förvaltningsbeslut (prop. 1987/88:698). Lagrådet hade uppfattningen att beslut om återkallelse borde kunna prövas i domstol. Regeringen anser att även ett återkallelsebeslut på samma sätt som andra beslut i krigsmaterielärenden kan ha inslag av utrikes- och säkerhetspolitiska bedömningar och att möjligheten till domstolsprövning därför inte är motiverad.

Det föreligger inget motionsyrkande i denna fråga, endast en erinran i motion U9 (m) om betydelsen av den nya lagen om rättslig prövning av förvaltningsbeslut.

Utskottet tillstyrker propositionens förslag om en ändring i lagen om rättsprövning av vissa förvaltningsbeslut.

I motion U14 (fp) föreslås att förslaget om *revisorernas medverkan* i kontrollarbetet avstyrks med motiveringen att en sådan uppgift skulle riskera att försätta revisorerna i en lojalitetskonflikt. Liknande invändningar framförs i motion U9 (m) som dock inte motsätter sig förslaget.

Utskottet vill erinra om att den uppgift som propositionen tilldelar företagens revisorer endast är en av flera åtgärder för förbättrad kontroll av krigsmaterielföretagen. Enligt utskottets bedömning är det inte fråga om att ålägga revisorerna någon ny granskningskyldighet men däremot en skyldighet för dem att fästa regeringens uppmärksamhet på de eventuella lagöverträdelser de i sin ordinare granskningsverksamhet blir varse. Detta skall ske genom att revisorerna sänder in ifrågavarande revisionsberättelser till regeringen.

Denna ordning fritar självfallet inte regeringen från att på annat sätt utöva en effektiv kontroll över företagen. Utskottet motsätter sig därför inte propositionens förslag i detta hänseende men vill föreslå att frågan överlämnas till den kommande utredningen för en vidare bedömning, bl. a. i syfte att klarlägga vilka förväntningar som rimligen kan ställas på revisorerna i fråga om denna kontroll.

Yrkande 5 i motion U14 (fp) avstyrks med det anförda.

I motion U14 (fp) föreslås att 1971 års *riktlinjer görs till lag* och inarbetas i lagen om förbud mot utförsel av krigsmateriel. Motiveringen för motionsförslaget är att en lagreglering skulle ge beslutsfattandet fastare former.

Utskottet har tidigare avstyrkt ett liknande yrkande. Enligt utskottets mening är det svårt att i en lagtext ange de omständigheter under vilka undantag från förbudet kan övervägas. Utskottet delar motionärernas

uppfattning att exportreglerna bör ha en fast utformning. Samtidigt är det ofrånkomligt att prövning av utförseltillstånd måste innehålla en betydande grad av politisk bedömning, bl.a. av förhållandena i och kring tilltänkta köparländer. Icke desto mindre kan det med visst fog anföras att en lagreglering av riktlinjerna skulle kunna ge dem ökad tyngd. Utskottet har därför ingen invändning mot att den kommande utredningen, samtidigt som den ser över riktlinjerna, också överväger frågan om en lagreglering av dessa riktlinjer. Därmed får yrkande 3 i motion U14 (fp) anses besvarat.

I samma motion föreslås att även slutanvändarintygen skall vara ett i lagen reglerat regeringsdokument. Enligt utskottets mening får slutanvändarintyget redan anses vara ett regeringsdokument. Det är numrerat och tryckt på säkerhetspapper. Det kommer att vidarebefordras genom en svensk utlandsmyndighets försorg.

Även frågan om en ytterligare lagreglering av dokumentet bör emellertid kunna prövas av utredningen.

Yrkande 7 i motion U14 (fp) torde därmed vara besvarat.

Till följd av det utskottet anført i det föregående tillstyrks det av regeringen framlagda förslaget till lag om förbud mot utförsel av krigsmateriel.

Andra kontrollåtgärder

I propositionen föreslås ytterligare några åtgärder som syftar till en förbättrad kontroll av krigsmaterielexporten. Utskottet behandlar särskilt de förslag i fråga om vilka det väckts motioner.

Riksdagen beslutade år 1984 att en *rådgivande nämnd* för krigsmaterielfrågor skulle inrättas. Genom nämnden har regeringen fått tillgång till ett forum för samråd med företrädare för de politiska partierna.

I motionerna U9 (m) och U14 (fp) yrkar nu två av de fyra partier som har företrädare i nämnden på att den skall avskaffas. Motiveringen härför är att nämnden riskerar att bidra till oklara ansvarsförhållanden.

Enligt regeringens bedömning är nämnden en tillgång. Sammanträdena är täta och regelbundna och ger ledamöterna fortlöpande insyn i regeringens handläggning av krigsmaterielexporten. Utskottet har mot denna bakgrund för sin del ingen anledning att föreslå att nämnden avskaffas. Inget hindrar självfallet den kommande utredningen från att se över nämndens arbetsformer.

Med det anförda avstyrks yrkande 3 i motion U9 (m) och yrkande 4 i motion U14 (fp) liksom yrkande 2 i motion 1986/87:U407 (fp).

Några motioner berör *krigsmaterielinspektionens ställning*. Denna har som framgår av propositionen nyligen setts över och kraftigt förstärks. Verksamheten leds numera av en civil befattningshavare, såsom föreslogs i motion 1986/87:U409 (vpk). I motion U14 (fp) föreslås att KMI:s ställning utreds ytterligare i syfte att göra KMI till en självständig myndighet. Ett skäl till förslaget är att KMI nu har en dubbel roll: på en gång den instans som bereder regeringens utförselprövning och den instans som utövar kontroll över företagen. Även denna fråga prövades av regeringen i samband med den nyssnämnda översynen av KMI. Regeringen kom då till slutsatsen att

berednings- och tillsynsuppgiften borde ligga på ett och samma organ.

Till dess erfarenhet vunnits av KMI:s verksamhet enligt den nya lagen bör enligt utskottets mening ingen förändring vidtas. Yrkande 6 i motion U14 (fp) avstyrks därför, liksom yrkande 2 i motion 1987/88:U405 (fp).

Krigsmaterielinspektörens verksamhet finansieras i sin helhet med avgifter från tillverkarna. Detta är den ordning som gällt sedan 1935. Utskottet har för sin del inte anledning att föreslå någon förändring av finansieringsordningen men anser likväl att regeringen bör överväga om det nuvarande uppbördssystemet är det mest ändamålsenliga. Yrkande 2 i motion 1986/87:U409 (vpk), i vilket föreslås en helt statlig finansiering, avstyrks.

I yrkande 3 i motion U409 (vpk) föreslås att riksdagen beslutar att krigsmaterielinspektören inte får tillsättas med en militär befattningshavare. Utskottet anser inte att riksdagen genom ett uttalande bör utesluta någon yrkesgrupp från detta ämbete men finner att den nuvarande ordningen med en civil befattningshavare och en militär rådgivare är en bra lösning.

Yrkande 3 i motion U409 (vpk) avstyrks med hänvisning till det anförda.

Den nya lagen och de övriga kontrollåtgärder som regeringen föreslår eller informerar om bör ge möjlighet till en mer omsorgsfull *övervakning* av krigsmaterielexporten och *effektivare tillämpning* av gällande bestämmelser. Detta har varit det huvudsakliga syftet med flera av yrkandena i de motioner som väckts under den allmänna motionstiden i år och föregående år i fråga om krigsmaterielexporten.

Utskottet föreslår därför att riksdagen anser följande yrkanden besvarade med vad utskottet anför. (Innebörden av yrkandena beskrivs i motionssammanfattningen): yrkande 2 i motion 1986/87:U412 (c), yrkande 4 i motion 1986/87:U409 (vpk), yrkande 7 i motion 1987/88:U401 (fp), yrkande 3 i motion 1987/88:U412 (c), yrkande 18 i motion 1987/88:U409 (c). Även yrkande 3 i motion 1987/88:U12 (c) och yrkande 4 i motion 1987/88:U10 (vpk), som båda gäller tillämpningen av gällande bestämmelser, torde vara besvarade med det anförda. Samma bedömning gäller de delar av motion 1986/87:U402 (s) och motion U13 (s) som avser kontroll och tillämpning av lagstiftningen.

Krigsmaterielbegreppet

Propositionen föreslår inte någon förändring av definitionen av krigsmateriel. Enligt gällande regler ankommer det på regeringen att bestämma vad som skall avses därmed. Utgångspunkten är en förteckning som är fogad till krigsmaterieförordningen. Denna förteckning har varit i bruk i flera år och är inte längre uttömmande. Ofta uppkommer gränsfall. Regeringen avser därför låta en särskild utredare se över krigsmaterielbegreppet.

Utskottet konstaterar att syftet med utredningen är att genomföra en utvidgning av definitionen på krigsmateriel så att en mer precis gränsdragning mellan civil och militär materiel uppnås. Därmed får ifrågavarande del av motion 1986/87:U415 (s) och yrkande 1 i motion 1987/88:U405 (fp) anses besvarat, liksom yrkande 4 i motion 1986/87:U534 (vpk) som behandlar frågan om fordon för krigsbruk.

I motion U12 (c) framförs att frågan om definitionen av krigsmateriel är så väsentlig för totalbedömningen av utförelseärendena att utredarens slutsatser

bör överlämnas till utredningen om krigsmaterielexportens framtid för en samlad bedömning. Utskottet anser det viktigt med en samlad bedömning och förutsätter att de båda utredningarna håller kontakt med varandra. Ifrågavarande del av yrkande 1 i motion U12 (c) får därmed anses besvarat.

Samarbetsavtal

I gällande riktlinjer från år 1971 förutses en möjlighet för svenska företag att ingå avtal med företag i andra länder om samarbete. I fall av samarbetsavtal om gemensam utveckling och produktion bör enligt riktlinjerna sådan utförsel till det andra landet som föranleds av avtalet kunna tillåtas oavsett de skäl som anges som hinder för export. Dock bör de ovillkorliga hindren alltid gälla. Avtal av detta slag förutsätter en mycket restriktiv prövning vid val av utländsk samarbetspartner, hette det vidare i 1971 års riktlinjer.

I den föreliggande propositionen föreslås ingen ändring av dessa regler. Frågan om reglering av försvarsindustriellt samarbete hänvisas i stället till den kommande utredningen. I väntan på att riksdagen fattat ett nytt beslut kommer de nuvarande reglerna att gälla. Vid prövning av de samarbetsavtal som kan komma att aktualiseras under mellantiden bör dock särskild uppmärksamhet ägnas frågan om eventuell vidareexport av svensk materiel eller materiel som sammansatts eller tillverkats på grundval av svenska licenser. Sådan vidareexport skall endast få förekomma till länder som i övrigt uppfyller kraven för krigsmaterielexport från Sverige. Undantag kan göras i fall då samarbetet är av utomordentlig säkerhetspolitisk vikt för Sverige. Då skall alltid utrikesnämnden höras, heter det i propositionen.

Utredningen om försvarsindustrins utlandsverksamhet (SOU:1987:8) definierar begreppet samarbete med att "två eller flera företag har ställt resurser till förfogande för att tillsammans utveckla eller tillverka en ny eller delvis ny produkt".

Hittills har ca 60 samarbetsavtal ingåtts mellan svenska och utländska företag, de flesta i Västeuropa eller Nordamerika. I den mån sådant samarbete är förenat med export från Sverige eller licenstillverkning skall prövning ske enligt de svenska reglerna för krigsmaterielexport. Samarbetsavtalen kan godkännas av regeringen, vilket skett i några få fall. Tre av de sålunda godkända samarbetsavtalen har kompletterats med en överenskommelse mellan den svenska regeringen och samarbetslandets regering rörande villkoren för utförsel från Sverige av krigsmateriel inom ramen för samarbetsavtalen (Memorandum of Understanding).

Det föreligger tre motionsyrkanden om samarbetsavtal. I motion U12 (c) anför att samarbetsavtal endast skall utnyttjas för att samutveckla svensk försvarsmateriel och att avtalen inte får utnyttjas för att kringgå förbud mot krigsmaterielexport. För samarbetsavtal måste samma principer gälla som för svensk krigsmaterielexport. Liknande synpunkter anför i motion U11 (c).

I motion U14 (fp) föreslås att inga nya regeringsöverenskommelser om tillämpningen av samarbetsavtal skall ingås förrän frågan blivit noggrant utredd (moratorium).

I motion U9 (m) förordas att den förestående översynen av reglerna för samarbetsavtal skall bedrivas enligt försvarskommitténs riktlinjer och att riktlinjerna för krigsmaterielexporten i väntan på utredningsresultatet skall tillämpas i enlighet med de intentioner som försvarskommittén uttryckt. Dessa innebär att export till tredje land tills vidare skall få ske enligt samarbetslandets egna regler för krigsmaterielexport om dessa regler liknar de svenska. I annat fall skall avtal ingås som reglerar exportvillkoren.

Utskottet får med anledning av av dessa motionsyrkanden anföra följande.

Syftet med ett samarbetsavtal får självfallet inte vara att kringgå intentionerna i vår politik på krigsmaterielexportens område. Utgångspunkten för regeringens godkännande av ett samarbetsavtal bör, i avvaktan på de nya riktlinjer som kan följa på utredningsarbetet, vara att en gemensam utveckling eller tillverkning av en ny eller delvis ny produkt skall ske på ett område som är av säkerhetspolitisk betydelse för vårt land.

Enligt utskottets mening behövs klarare och mer entydiga regler än dem som finns i 1971 års riktlinjer. Utskottet konstaterar att den kommande utredningen skall behandla samarbetsavtalen i dessas vidare sammanhang. I väntan på att resultatet av utredningen föreligger bör gällande riktlinjer och de principer som anges i propositionen tillämpas restriktivt och i enlighet med vad utskottet här anför.

Detta innebär bl a att en eventuell vidareexport till tredje land inom ramen för ett samarbetsavtal skall få förekomma endast om importlandet uppfyller kraven för krigsmaterielexport från Sverige. Undantag från detta villkor får endast göras för sådant avtal om utvecklings- eller produktionssamarbete som är av utomordentlig säkerhetspolitisk vikt för Sverige.

Utskottet förutsätter att regeringen före sitt ställningstagande och i väntan på att nya riktlinjer fastställts av riksdagen, alltid kommer att höra utrikesnämnden då en regeringsöverenskommelse som berör utförselvillkor inom ramen för ett samarbetsavtal aktualiseras.

Med det anförda torde yrkande 3 i motion U 11, yrkande 2 i motion U 12 (c) och yrkande 2 i motion U 14 (fp) anses besvarade.

Med hänsyn till den restriktiva hållning som bör gälla ifråga om samarbetsavtal kan utskottet inte godta de något annorlunda principer för samarbetsavtal som förordas i motion U 9 (m). Yrkande 5 i denna motion avstyrks därför.

Utredning om den framtida krigsmaterielexporten

Regeringen avser som tidigare nämnts tillsätta en utredning om den framtida krigsmaterielexporten. Enligt propositionen skall denna utredning göra en analys av sambandet mellan försvarsindustrins självförsörjning och dess beroende av export. Syftet är att ge underlag för en bedömning av möjligheterna att ytterligare begränsa eller helt avbryta den svenska krigsmaterielexporten.

Som framgår av det föregående skall denna utredning också granska frågan om försvarsindustriellt samarbete och se över riktlinjerna för krigsmaterielexporten.

Flera motioner från allmänna motionstiden uttalar sig till förmån för en sådan utredning vars uppgift skall vara att se över och vid behov ytterligare skärpa eller precisera reglerna för krigsmaterielexport. Det gäller bl.a. motion 1986/87:U407 (fp) och motion 1986/87:U416 (m).

I motion 1987/88:U13 (s) föreslås en rad åtgärder, varav några torde falla inom ramen för utredningen, nämligen en minskning eller ett avbrytande av vapenexporten, en större restriktivitet i tillståndsgivningen, klarare regler för begreppen "väpnad konflikt" och "inre väpnade oroligheter".

I motion U12 (c) förordas allmänt en restriktiv tillämpning av riktlinjerna. Motion U9 (m) ställer sig som framgår av motions sammanfattningen avvisande till att utredningen omfattar frågan om ett avbrytande av krigsmaterielexporten.

Utskottet får med anledning av dessa motioner anföra följande.

Mot bakgrund av de gångna årens erfarenheter och den allt snabbare tekniska utvecklingen på vapenområdet finns det enligt utskottets mening anledning att genomföra en fördjupad analys av den svenska försvarsindustrins exportbehov. Flera av de frågor som nämns i de föreliggande motionerna, och som närmare berörs i proposition 154, kommer att ses över i denna utredning.

Syftet bör bl.a. vara att utröna vilka delar av den svenska krigsmaterielexporten som har betydelse för bevarandet av en självständig kompetens och kapacitet inom den svenska försvarsindustrin.

Utskottet kan därför inte dela uppfattningen som framförs i motion U9 (m), nämligen att utredningen skulle vara överflödigt eftersom försvarsutskottet – och sedermera riksdagen – förra året uttalade att export av viss omfattning är nödvändig. Utskottet kan inte se någon motsättning mellan detta uttalande och den förestående utredningens uppdrag. Vad det nu gäller är att pröva hållfastheten av tidigare antaganden.

Med hänvisning till det anförda får utskottet anse yrkande 1 i motion U9 (m) besvarat. Yrkande 2 i samma motion och motion 1986/87:U416 (m) avstyrks.

Utskottet föreslår vidare att yrkande 1 i motion 1986/87:U407 (fp), återstående delar av motion 1986/87:U402, av yrkande 1 i motion U12 (c), av motion 1986/87:U415 (s) och av motion U13 (s) anses besvarade med vad utskottet anfört om utredningen.

Utskottet har ingen invändning mot förslaget i motion U14 (fp) att utredningen även skall behandla de neutralitetspolitiska och folkrättsliga aspekterna på frågan om fortsatta leveranser när ett land råkat i konflikt.

Synpunkten i samma motion att det kan vara av värde för små neutrala länder att kunna köpa vapen från länder som Sverige för att slippa bli hänvisade till stormakterna tillför enligt utskottets mening en delvis ny dimension till principerna för vår krigsmaterielexport. Sveriges krigsmaterielexport motiveras som tidigare nämnts av våra egna behov av en livskraftig försvarsindustri. Detta innebär, annorlunda uttryckt, att vi förbjuder krigsmaterielexport med hänvisning till allmänna utrikespolitiska skäl men samtidigt ger tillstånd till viss export av egna säkerhetspolitiska skäl.

Utskottet får härmed anse även yrkande 1 i motion U14 (fp) besvarat.

Den aviserade utredningen bör enligt utskottets mening vara förutsättningslös. Det innebär att utskottet inte anser det vara rimligt att riksdagen nu

gör några uttalanden om att krigsmaterielexporten skall begränsas till en viss krets av länder, att planer för en successiv avveckling skall utarbetas eller att export skall förbjudas nu.

Utskottet avstyrker därför yrkandena 1 och 2 i motion 1987/88:U412 (c), yrkande 1 i motion 1986/87:U412 (c), yrkande 1 i motion 1987/88:U8 (c), yrkandena 2 och 3 i motion 1987/88:U10 (vpk) och yrkandena 1 och 2 i motion 1987/88:U11 (c).

Utskottet vill med vad som anförts i de föregående avsnitten tillstyrka regeringens proposition med de däri framlagda lagförslagen, nämligen

- lag om förbud mot utförsel av krigsmateriel
- lag om ändring i lagen om kontroll av tillverkningen av krigsmateriel
- lag om ändring i lagen om rättsprövning av vissa förvaltningsbeslut.

Därmed avstyrks yrkande 1 i motion U10 (vpk) vari föreslås avslag på propositionen.

Export till enskilda länder

I några yrkanden behandlas exporten till enskilda länder. I motionerna 1986/87:U502 (vpk), yrkande 1, motion 1987/88:U511 (vpk), yrkande 1, och motion 1987/88:U531 (s) föreslås att krigsmaterielleveranserna till Indonesien skall avbrytas. Utskottet vill med anledning därav anföra att det inte är aktuellt med några nya avtal om krigsmaterielexport till Indonesien. Yrkandena får därmed anses besvarade.

I yrkande 3 i motion 1986/87:U534 (vpk) hemställs att regeringen skall lämna en redogörelse för Sveriges inblandning i vapenexporten till Iran och i yrkande 3 i motion 1987/88:U410 (vpk) att regeringen skall utarbeta en vitbok om Indienaffären. Båda dessa frågor behandlas under innevarande riksmöte av konstitutionsutskottet. Utskottet har för sin del ingen anledning att föreslå de åtgärder motionärerna begär och avstyrker därför de båda yrkandena.

I motion U409 (vpk) föreslås att krigsmaterielexporten till USA skall avbrytas. Utskottet finner inte grundade motiv för en sådan åtgärd och avstyrker därför yrkandet.

Omställning av militär produktion till civil

I några motioner (1986/87:U407 (fp), U408 (vpk), U8 (c) och U10 (vpk)) berörs också frågan om en omställning av den militära produktionen i Sverige till civil tillverkning. Det gäller i första hand de resurser som skulle kunna frigöras genom en nedskärning av den svenska krigsmaterielexporten. Utskottet vill med anledning av dessa motioner anföra att Sverige i högre grad än andra länder har utrett konsekvenserna för sin försvarsindustri inför en eventuell minskning av de internationella rustningarna. Flera utredningar har behandlat frågan, däribland utredningen "Med sikte på nedrustning" (SOU 1984:62 och 1985:43). Därefter har en arbetsgrupp analyserat frågan ytterligare. Arbetsgruppens rapport överlämnades till utrikesministern i mars 1988. I rapporten föreslås bl.a. att företag inom försvarsindustrin årligen skall avsätta två procent av värdet av företagets krigsmaterielexport till en företagsanknuten fond. Vidare skall medel i förebyggande syfte kunna

anslås i statsbudgeten för stöd åt orter som har ett starkt försvarsindustriellt beroende.

UU 1987/88:30

Utskottet vill erinra om att frågan om en omställning till civil produktion hänger nära samman med bedömningen av vår säkerhetspolitiska situation nu och i framtiden och självfallet också med inriktningen av vår försvarsindustri.

Utskottet utgår från att regeringen kommer att ta ställning till behovet av att ytterligare belysa detta område när resultatet av utredningen om krigsmaterielexporten föreligger. För närvarande finns enligt utskottets bedömning inget behov av något ytterligare riksdagsuttalande i frågan. Yrkande 2 i motion U8 (c) och yrkande 5 i motion U10 (vpk) avstyrks därför. Motionerna 1987/88:U407 (fp) och U408 (vpk) får med det anförda anses besvarade.

Internationell vapenhandel

I två motionsyrkanden, nämligen yrkande 19 i motion 1987/88:U409 (c) och yrkande 5 i motion U12 (c) föreslås att Sverige tar initiativ i FN för att åstadkomma internationella regler för vapenhandel.

Sverige har under senare år genom underhandskontakter i FN försökt utröna om det funnits möjligheter att inom FN:s ram få till stånd någon form av åtgärder på detta område. Framgången har emellertid varit mycket begränsad på grund av motstånd från många medlemsländers sida. Utskottet utgår från att regeringen fortsatt bevakar frågan.

Yrkande 19 i motion U409 (c) och yrkande 5 i motion U12 (c) får därmed anses besvarade.

Skrivelsen

Utskottet har tagit del av regeringens skrivelse med redogörelse för krigsmaterielexporten under år 1986 och föreslår att riksdagen lägger den till handlingarna.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *påföljder av vidareförsäljning*
att riksdagen förklarar yrkande 4 i motion 1987/88:U11 och yrkande 4 i motion 1987/88:U12 besvarade med vad utskottet anför,
2. beträffande *marknadsföring*
att riksdagen avslår yrkandena 4 och 6 i motion 1987/88:U9,
3. beträffande *revisorernas medverkan i kontrollarbetet*
att riksdagen avslår yrkande 5 i motion 1987/88:U14,
4. beträffande *lagstiftning om riktlinjerna*
att riksdagen förklarar yrkande 3 i motion 1987/88:U14, besvarat med vad utskottet anför,
5. beträffande *lagreglering av slutanvändarintyget*
att riksdagen förklarar yrkande 7 i motion 1987/88:U14 besvarat med vad utskottet anför,

6. beträffande *avskaffande av rådgivande nämnden*
att riksdagen avslår yrkande 2 i motion 1986/87:U407, yrkande 3 i motion 1987/88:U9 och yrkande 4 i motion 1987/88:U14,

7. beträffande *krigsmaterielinspektionens ställning*
att riksdagen avslår yrkande 2 i motion 1987/88:U405 och yrkande 6 i motion 1987/88:U14,

8. beträffande *finansiering av krigsmaterielinspektionen*
att riksdagen avslår yrkande 2 i motion 1986/87:U409,

9. beträffande *befattningen som krigsmaterielinspektör*
att riksdagen avslår yrkande 3 i motion 1986/87:U409,

10. beträffande *tillämpningen av bestämmelserna för krigsmaterielexporten*
att riksdagen förklarar yrkande 4 i motion 1986/87:U409, yrkande 2 i motion 1986/87:U412, yrkande 7 i motion 1987/88:U401, yrkande 3 i motion 1987/88:U412, yrkande 18 i motion 1987/88:U409, yrkande 3 i motion 1987/88:U12, yrkande 4 i motion 1987/88:U10, ifrågavarande delar av motion 1986/87:U402 och av motion 1987/88:U13 besvarade med vad utskottet anfört,

11. beträffande *definitionen på krigsmateriel*
att riksdagen förklarar yrkande 4 i motion 1986/87:U534, yrkande 1 i motion 1987/88:U405 och ifrågavarande del av motion 1986/87:U415 besvarade med vad utskottet anfört,

12. beträffande *samlad bedömning av definitionen på krigsmateriel*
att riksdagen förklarar ifrågavarande del av yrkande 1 i motion 1987/88:U12 besvarad med vad utskottet anfört,

13. beträffande *samarbetsavtal*
att riksdagen förklarar yrkande 3 i motion 1987/88:U11, yrkande 2 i motion 1987/88:U12 yrkande 2 i motion 1987/88:U14 och besvarade med vad utskottet anfört,

14. beträffande *villkor för samarbetsavtal*
att riksdagen avslår yrkande 5 i motion 1987/88:U9,

15. beträffande *uppgifterna för en utredning om den framtida krigsmaterielexporten*
att riksdagen avslår motion 1986/87:U416 och yrkande 2 i motion 1987/88:U9,

16. beträffande *utredning om den framtida krigsmaterielexporten*
att riksdagen förklarar yrkande 1 i motion 1986/87:U407, återstående delar av motion 1986/87:U402, av motion 1986/87:U415, av yrkande 1 i motion 1987/88:U12, och av motion 1987/88:U13 besvarade med vad utskottet anfört,

17. beträffande *uttalande om krigsmaterielindustrin*
att riksdagen förklarar yrkande 1 i motion 1987/88:U9 besvarat med vad utskottet anfört,

18. beträffande *vissa neutralitetsaspekter på krigsmaterielexporten*
att riksdagen förklarar yrkande 1 i motion 1987/88:U14 besvarat med vad utskottet anfört,

19. beträffande *förutsättningarna för den parlamentariska utredningen*

att riksdagen avslår yrkande 1 i motion 1986/87:U412, yrkandena 1 och 2 i motion 1987/88:U412, yrkande 1 i motion 1987/88:U8, yrkandena 2 och 3 i motion 1987/88:U10 och yrkandena 1 och 2 i motion 1987/88:U11.

20. beträffande *lag om förbud mot utförsel av krigsmateriel m.m.*
att riksdagen med avslag på yrkande 1 i motion 1987/88:U10 antar förslaget till lag om förbud mot utförsel av krigsmateriel, m.m.,

21. beträffande *kontroll över tillverkningen av krigsmateriel*
att riksdagen antar förslaget till lag om ändring i lagen (1983:1034) om kontroll över tillverkningen av krigsmateriel, m.m.,

22. beträffande *rättsprövning av vissa förvaltningsbeslut*
att riksdagen antar förslaget till lag om ändring i lagen (1988:205) om rättsprövning av vissa förvaltningsbeslut,

23. beträffande *krigsmaterielexport till Indonesien*
att riksdagen förklarar yrkande 1 i motion 1986/87:U502, yrkande 1 i motion 1987/88:U511 och återstående del av motion 1987/88:U531 besvarade med vad utskottet anför,

24. beträffande *krigsmaterielexport m.m. till Iran*
att riksdagen avslår yrkande 3 i motion 1986/87:U534.

25. beträffande *värbok om Indienaffären*
att riksdagen avslår yrkande 3 i motion 1987/88:U410.

26. beträffande *krigsmaterielexport till USA*
att riksdagen avslår yrkande 1 i motion 1986/87:U409.

27. beträffande *utredning m.m. om omställning till civil produktion*
att riksdagen avslår yrkande 2 i motion 1987/88:U8 och yrkande 5 i motion 1987/88:U10.

28. beträffande *förberedelser för civil produktion*
att riksdagen förklarar motion 1987/88:U407 och motion 1987/88:U408 besvarade med vad utskottet anför,

29. beträffande *internationell vapenhandel*
att riksdagen förklarar yrkande 19 i motion 1987/88:U409 och yrkande 5 i motion 1987/88:U12 besvarade med vad utskottet anför,

30. beträffande *skrivelsen*
att riksdagen lägger regeringens skrivelse 1986/87:169 till handlingarna.

Stockholm den 19 maj 1988

På utrikesutskottets vägnar

Stig Alemyr

Närvarande: Stig Alemyr (s), Gunnel Jonäng (c), Sture Ericson (s), Axel Andersson (s), Maj-Lis Lööw (s), Anita Bråkenhielm (m), Bengt Silfverstrand (s), Rune Ångström (fp), Gunnar Hökmark (m), Nils T Svensson (s), Viola Furubjelke (s), Maria Leissner (fp), Oswald Söderqvist (vpk), Pär Granstedt (c) och Inger Koch (m).

1. Uttalande om krigsmaterielindustrin (mom. 17)

Anita Bråkenhielm, Gunnar Hökmark och Inger Koch (alla m) anser

dels att följande avsnitt skall tillfogas utskottstexten på s. 16 efter stycket som slutar med "utländska företag.":

I motion U9 (m) anför motionärerna liknande synpunkter. I motionen hänvisas till det riksdagsuttalande som gjordes i samband med 1987 års försvarsbeslut och där försvarsmaterielindustrins betydelse för den svenska säkerhetspolitiken slogs fast. I motionen citeras det avsnitt ur försvarsutskottets betänkande 1986/87:11 som direkt berör försvarsindustrin och dess framtida förutsättningar, bland annat behovet av effektivt fredstida samarbete med utländsk industri och behovet av en viss export som underlag för framtida kompetens och kapacitet. Motionärerna finner det angeläget att riksdagen nu, när krigsmaterielexporten särskilt behandlas, slår fast att de bedömningar som då gjordes fortfarande gäller.

Det avsnitt som citeras i motionen innefattas i det citat ur samma riksdagsbeslut som försvarsutskottet, i det till detta betänkande bifogade uttalandet, enhälligt ställer sig bakom.

Utskottet finner att inget inträffat som ger anledning göra en annan bedömning än den riksdagen gjorde för ett år sedan. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan i moment 17 bort ha följande lydelse:

17. *beträffande uttalande om krigsmaterielindustrin*

att riksdagen med bifall till yrkande 1 i motion 1987/88:U9 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

2. Påföljder av vidareförsäljning (mom. 1)

Anita Bråkenhielm, Gunnar Hökmark och Inger Koch (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 17 som börjar med "Utskottet ansluter" och slutar med "anses besvarade." bort ha följande lydelse:

I propositionen anges att principen skall vara att ett land vars regering tillåtit eller underlåtit att förhindra vidareexport av svensk materiel inte längre skall få komma i fråga för export av krigsmateriel från Sverige.

Utskottet anser att propositionens förslag på denna punkt är till fyllest och ger regeringen tillräckliga möjligheter att ingripa.

Yrkande 4 i motion U11 och yrkande 4 i motion U12 avstyrks därför.

dels att utskottets hemställan i moment 1 bort ha följande lydelse:

1. *beträffande påföljder av vidareförsäljning*

att riksdagen med avslag på yrkande 4 i motion 1987/88:U11 och yrkande 4 i motion 1987/88:U12 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför.

Anita Bråkenhielm, Gunnar Hökmark och Inger Koch (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 17 som börjar med "Utskottet får" och på s. 18 slutar med "motion U9 (m)." bort ha följande lydelse:

Utskottet finner att det sätt på vilket propositionen avgränsar begreppet marknadsföring är ägnat att skapa oklarhet om hur bestämmelsen skall tillämpas. Eftersom beteckningen marknadsföring synes användas på ett sätt som avviker från vad som vanligen avses med detta begrepp, och avgränsningen av vad som skall innefattas i formalisering av samråd är oklar, anser utskottet att denna fråga bör hänvisas till den kommande utredningen för vidare beredning. En mera entydig avgränsning av vad som skall regleras i ett formaliserat samråd bör först göras.

Någon motsvarande ändring i lagen bör därför inte nu ske. Propositionens förslag bör således avslås på denna punkt. Därmed tillstyrker utskottet yrkande 4 och 6 i motion U9 (m).

dels att utskottets hemställan i moment 2 bort ha följande lydelse:

2. beträffande *marknadsföring*

att riksdagen med bifall till yrkandena 4 och 6 i motion 1987/88:U9 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

4. Revisorernas medverkan i kontrollarbetet (mom. 3)

Anita Bråkenhielm (m), Rune Ångström (fp) och Gunnar Hökmark (m), Maria Leissner (fp) och Inger Koch (m) anser

dels att den del av utskottet yttrande på s. 18 som börjar med "Enligt utskottets bedömning" och slutar med "med det anförda." bort ha följande lydelse:

Enligt utskottets bedömning är det inte fråga om att ålägga revisorerna någon ny form av granskningsskyldighet. Däremot faller det enligt utskottets mening inom ramen för sakrevisionen att fästa uppmärksamhet vid eventuella misstänkta lagöverträdelse, som framkommer i den ordinarie granskningsverksamheten.

Den kontroll som KMI har att utföra underlättas om de krigsmaterielexporterande företagen generellt av KMI åläggs att insända kopia av revisionsberättelserna.

Denna ordning fritar självfallet inte regeringen från att på annat sätt utöva en effektiv kontroll över företagen.

Detta bör riksdagen med anledning av propositionen och motion U14 (fp) yrkande 5 som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan i moment 3 bort ha följande lydelse:

3. beträffande *revisorernas medverkan i kontrollarbetet*

att riksdagen med anledning av yrkande 5 i motion 1987/88:U14 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

Anita Bråkenhielm(m), Rune Ångström (fp), Gunnar Hökmark (m), Maria Leissner (fp) och Inger Koch (m) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 19 som börjar med "Utskottet har" och slutar med "1986/87:U407." bort ha följande lydelse:

Utskottet finner dock att den medverkan i beslutsfattandet som kommit att bli följden av samrådet i den parlamentariska nämnden kan skapa oklarhet beträffande såväl beslutsansvaret som vad gäller innehav av information om krigsmaterielexportärenden. Det samråd som bör ske i särskilda fall kan ske inom utrikesnämnden.

Den rådgivande nämnden för krigsmaterielexportfrågor bör därför avskaffas. Detta bör riksdagen med bifall till yrkande 3 i motion U9 (m), yrkande 4 i motion U14 (fp) och yrkande 2 i motion 1986/87:U407 som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan i moment 6 bort ha följande lydelse:

6. beträffande *avskaffande av rådgivande nämnden*

att riksdagen med bifall till yrkande 2 i motion 1986/87:U407, yrkande 3 i motion 1987/88:U9 och yrkande 4 i motion 1987/88:U14 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

6. Krigsmaterielinspektionens ställning (mom. 7)

Rune Ångström och Maria Leissner (båda fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 19 som börjar med "Även denna fråga" och slutar på s. 20 med "motion 1987/88:U405 (fp)" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att detta förhållande kan leda till otydliga ansvarsförhållanden. Den kommande utredningen bör därför överväga hur en klarare gränsdragning mellan regeringskansliet och KMI kan utformas. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna. Utskottet ansluter sig därmed till synpunkterna i motionerna U405 (fp) och U14 (fp) i detta avseende.

dels att utskottets hemställan i moment 7 bort ha följande lydelse:

7. beträffande *krigsmaterielinspektionens ställning*

att riksdagen med bifall till yrkande 2 i motion 1987/88:U405 och yrkande 6 i motion 1987/88:U14 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

7. Befattningen som krigsmaterielinspektör

Anita Bråkenhielm, Gunnar Hökmark och Inger Koch (alla m) anser

att den del av utskottets yttrande på s. 20 som börjar med "Utskottet anser" och slutar med "en bra lösning" bort ha följande lydelse: Utskottet anser inte att riksdagen genom ett uttalande bör utesluta någon yrkesgrupp från detta ämbete.

Anita Bråkenhielm, Gunnar Hökmark och Inger Koch (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 22 som börjar med "Med det anförda" och slutar med "avstyrks därför" bort ha följande lydelse:

Vad som utskottet uttalat innebär givetvis att den kommande utredningen måste beakta vad den svenska säkerhetspolitiken kräver.

Den fortsatta tillämpningen av nu gällande regler ger enligt utskottets mening utrymme för de samarbetsavtal och de regeringsöverenskommelser i anslutning till sådana, som hänsyn till den svenska säkerhetspolitiken kan komma att kräva. Detta bör ges regeringen till känna.

Med det anförda torde yrkande 5 i motion U9 (m), yrkande 3 i motion U11, yrkande 2 i motion U12 (c) och yrkande 2 i motion U14 (fp) vara besvarade.

dels att utskottets hemställan i moment 14 bort ha följande lydelse:

14. beträffande *villkor för samarbetsavtal*

att riksdagen med bifall till yrkande 5 i motion 1987/88:U9 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

9. Uppgifterna för en utredning av den framtida krigsmaterielexporten (mom. 15)

Anita Bråkenhielm, Gunnar Hökmark och Inger Koch (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 23 som börjar med "Utskottet kan" och slutar med "1986/87:U416 (m) avstyrks" bort ha följande lydelse:

Utskottet delar däremot den uppfattning som framförs i motion U9 (m) att ett avbrytande av krigsmaterielexporten inte kan komma i fråga.

Det svenska försvarets beställningar är små och kommer med långa mellanrum. För att upprätthålla kompetens och kontinuitet samt möjlighet att erbjuda för svensk säkerhetspolitik oundgänglig handlingsfrihet även vad gäller samarbete med företag i andra länder måste krigsmaterielindustrin ha en viss kapacitet. Detta har slagits fast i flera olika sammanhang, senast av riksdagen i samband med 1987 års försvarsbeslut och av den utredning som gjorts om försvarsindustrins utlandsverksamhet.

Detta hindrar inte att bland annat riktlinjer för och inriktning av krigsmaterielexporten bör bli föremål för utredning. De direktiv som meddelas utredningen bör ges med hänsyn till vad utskottet sålunda anför.

Yrkande 2 i motion U9 (m) och motion 1986/87:U416 bifalls därmed.

dels att utskottets hemställan i moment 15 bort ha följande lydelse:

15. beträffande *uppgifterna för en utredning om den framtida krigsmaterielexporten*

att riksdagen med bifall till motion 1986/87:U416 och yrkande 2 i motion 1987/88:U9 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

Oswald Söderqvist (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 20 som börjar med rubriken "Krigsmaterielbegreppet" och på s. 24 slutar med "avslag på propositionen." bort ha följande lydelse:

Utskottet har i det föregående behandlat enskilda förslag i propositionen som syftar till en bättre kontroll av utförseln av krigsmateriel och i vissa fall en skärpning av bestämmelserna. Varje sådan skärpning är nödvändig och välkommen.

Det är emellertid utskottets övertygelse att det på något längre sikt är nödvändigt att helt avveckla den svenska krigsmaterielexporten. Flera goda skäl kan åberopas för ett totalt och undantagslöst förbud mot krigsmaterielexporten. Dessa skäl har utvecklats närmare i motion U10 (vpk) till vilken utskottet ansluter sig. Det främsta skälet är att Sveriges trovärdighet som pådrivare i de internationella freds- och nedrustningssträvandena påverkas negativt av att vi samtidigt uppträder som en betydande exportör av vapen. Det kan ligga en sanning i att det inte finns någon motsättning mellan vår nedrustningspolitik och vår vilja att hålla oss med ett eget försvar. Det ligger enligt utskottets mening dock en klar motsättning mellan vår nedrustningspolitik och vår roll som internationell vapensäljare.

Ett ytterligare skäl som talar för en avveckling av krigsmaterielexporten är vår neutralitetspolitik. Sveriges i vissa fall starka engagemang i andra länders upprustning och de starka bindningar som det expanderande försvarsindustriella samarbetet skapar, är ett klart hot mot förtroendet för vår neutralitet. Utskottet föreslår därför att den utredning som aviseras i propositionen får som främsta uppgift att förbereda och lägga förslag till en successiv avveckling av den svenska krigsmaterielexporten. I väntan på resultatet av utredningen bör inga nya vapenexportorder tecknas.

Utskottet tillstyrker därmed yrkandena 2 och 3 i motion U10 (vpk), liksom de övriga motionsyrkanden som föreslår en avveckling av den svenska krigsmaterielexporten.

De yrkanden vilkas innebörd är att regeringen skall planera för en fortsatt krigsmaterielexport avstyrks.

dels att utskottets hemställan i moment 19 bort ha följande lydelse:

19. beträffande *förutsättningarna för den parlamentariska utredningen*

att riksdagen med bifall till yrkande 1 i motion 1986/87:U412, yrkande 1 i motion 1987/88:U412, yrkande 1 i motion 1987/88:U8, yrkandena 2 och 3 i motion 1987/88:U10 och yrkande 1 i motion 1987/88:U11 samt med besvarande av yrkande 2 i motion 1987/88:U412 och yrkande 2 i motion 1987/88:U11 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför.

Oswald Söderqvist (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 24 som börjar med "Utskottet finner inte" och slutar med "därför yrkandet." bort ha följande lydelse:

Utskottet instämmer i detta förslag. Enligt gällande riktlinjer får utförsel av krigsmateriel inte äga rum till en stat som befinner sig i väpnad konflikt med annan stat eller till stat som är invecklad i internationell konflikt som kan befaras leda till väpnad konflikt. Detta är tillämpligt på USA varför utförsel dit inte bör vara tillåten. Utskottet tillstyrker därmed yrkande 1 i motion 1986/87:U409 (vpk).

dels att utskottets hemställan i moment 26 bort ha följande lydelse:

26. beträffande *krigsmaterielexport till USA*

att riksdagen med bifall till yrkande 1 i motion 1986/87:U409 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

Särskilda yttranden

1. Marknadsföring

Gunnel Jonäng och Pär Granstedt (båda c) anför:

Det är enligt vår uppfattning viktigt att förhindra marknadsföring av svenska vapen i länder dit export av krigsmateriel inte kan tillåtas. Krigsmaterielinspektionen bör kunna ge upplysningar om vilka länder som alls kan komma i fråga för export, t.ex. genom att en inofficiell lista på sådana länder upprättas. En sådan lista bör givetvis inte ersätta den tillståndsprövning som skall ske i varje enskilt fall.

2. Befattningen som krigsmaterielinspektör

Rune Ångström (fp) anför:

Med anledning av yrkande 3 i motion U409 om förbud att tillsätta militär befattningshavare som krigsmaterielinspektör anser jag att utskottets motivering för avslag enbart borde ha innehållit den klara principiella ståndpunkten att ingen yrkesgrupp bör uteslutas från ett ämbete.

3. Samarbetsavtal

Oswald Söderqvist (vpk) anför:

De gällande riktlinjerna från 1971 angående samarbetsavtal har större betydelse när det gäller importen av krigsmateriel till Sverige än när det gäller export från vårt land.

Det största samarbetsavtalet hittills är det som Sverige ingått med USA och andra NATO-länder för produktion av militärflygplanet JAS-Gripen. Indirekt innebär det också export eftersom t.ex. 40 % av motordelarna till JAS, som tillverkas av AB Flygmotor i Trollhättan, går på export via huvudentreprenören General Electric.

I händelse av att det svenska försvaret går in för anskaffning av andra större vapensystem, t.ex. en ny stridsvagn, kommer det också att innebära samarbetsavtal med andra, troligast väststater. Att i debatten om den svenska krigsmaterielexporten särskilt kritisera samarbetsavtalen utan att sätta in dem i detta större sammanhang bidrar endast till att förvirra begreppen. Vad det handlar om är Sveriges ökade beroende av USA/NATO och naturligtvis på sikt EG, på detta liksom inom alla andra områden.

Lösningen av detta problem är inte nya bestämmelser utan en omstrukturering av det svenska försvaret, som möjliggör mindre bindningar, självständigare materielanskaffning och därmed mindre beroende av såväl export som import. En sådan helhetssyn bör eftersträvas av den utredning som nu skall se över riktlinjerna för krigsmaterielexporten och i alla andra sammanhang.

1 Förslag till Lag om förbud mot utförsel av krigsmateriel, m.m.

Härigenom föreskrivs följande.

Inledande bestämmelser

1 § I denna lag finns föreskrifter om förbud mot

1. utförsel av krigsmateriel,
2. upplåtelse och överlåtelse av rätt att utom riket tillverka krigsmateriel,
3. avtal med någon utom riket om utveckling av krigsmateriel och metod för framställning av sådan materiel,
4. bedrivande av militärt inriktad utbildning inom riket av utländsk medborgare, och
5. marknadsföring av krigsmateriel.

I lagen (1983:1034) om kontroll över tillverkningen av krigsmateriel, m.m. finns föreskrifter om kontroll över tillverkning av krigsmateriel och tillhandahållande av krigsmateriel, uppfinning avseende krigsmateriel och metod för framställning av sådan materiel.

Regeringen meddelar föreskrifter om vad som skall avses med krigsmateriel enligt denna lag.

Utförsel av krigsmateriel

2 § Krigsmateriel får inte föras ut ur riket utan tillstånd av regeringen, om inte annat följer av denna lag eller annan författning.

I ärenden som inte avser utförsel i större omfattning eller som i övrigt inte är av större vikt får det statsråd som har till uppgift att föredra ärenden om utförsel av krigsmateriel pröva frågor om tillstånd enligt första stycket.

3 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om utförsel av

1. skjutvapen och tillhörande ammunition för enskild persons räkning samt av skjutvapen och därtill hörande ammunition för användning vid jakt, tävling eller övning utom riket,
2. skjutvapen för reparation, översyn eller annan liknande åtgärd,
3. skjutvapen som införts till riket för åtgärd som avses i 2,
4. sådana jakt- och tävlingsskjutvapen och tillhörande ammunition som har förts in till riket i enlighet med bestämmelserna i 16 § 2 vapenlagen (1973:1176).

Upplåtelse och överlåtelse av rätt att utom riket tillverka krigsmateriel, m.m.

4 § Avtal som innebär upplåtelse eller överlåtelse av rätt att utom riket tillverka krigsmateriel får inte utan tillstånd av regeringen ingås här i riket

och inte heller utom riket av svensk myndighet, svenskt företag eller den som är bosatt eller stadigvarande vistas här.

UU-1987/88:30

Bilaga 1

5 § Avtal med någon utom riket om att för dennes räkning utveckla krigsmateriel eller metod för framställning av sådan materiel får inte utan tillstånd av regeringen ingås här i riket och inte heller utom riket av svensk myndighet, svenskt företag eller den som är bosatt eller stadigvarande vistas här.

6 § Avtal om tillägg till eller ändring av avtal som innebär upplåtelse eller överlåtelse av rätt att utom riket tillverka krigsmateriel får inte ingås utan tillstånd av regeringen, om tillägget eller ändringen avser

1. den materiel som får tillverkas,
2. rätt att vidareupplåta eller vidareöverlåta rätten att tillverka krigsmateriel till någon annan,
3. rätt att tillhandahålla krigsmateriel till mottagare som inte angivits i det ursprungliga avtalet,
4. förlängning av avtalets giltighetstid, eller
5. bestämmelser om sekretess.

Militärt inriktad utbildning

7 § Militärt inriktad utbildning av utländsk medborgare får inte bedrivas inom riket utan tillstånd av regeringen.

Första stycket gäller inte

1. utbildning som anordnas av staten,
2. utbildning som anordnas i samband med försäljning av krigsmateriel eller med anställning i företag för tillverkning av sådan materiel.

Marknadsföring av krigsmateriel

8 § Den som har tillstånd enligt 2 eller 3 § lagen (1983:1034) om kontroll över tillverkningen av krigsmateriel, m.m. samt svensk statlig myndighet som bedriver motsvarande verksamhet skall, i den ordning som regeringen föreskriver

1. lämna redovisning till regeringen om de länder utanför Sverige i vilka marknadsföring av krigsmateriel bedrivs, vilka bestämda mottagare som marknadsföringen riktar sig till och vilken materiel marknadsföringen avser,
2. lämna underrättelse till regeringen
 - a) innan anbud lämnas om försäljning eller annat tillhandahållande av krigsmateriel till någon utom riket,
 - b) innan anbud lämnas om upplåtelse eller överlåtelse av rätt att utom riket tillverka krigsmateriel,
 - c) innan avtal ingås om försäljning eller annat tillhandahållande av krigsmateriel till någon utom riket.

Regeringen får meddela föreskrifter om undantag från redovisningsskyldighet och underrättelseskyldighet som avses i första stycket. Regeringen får också i enskilda fall medge undantag från sådan redovisnings- och underrättelseskyldighet.

9 § Regeringen får i enskilda fall förbjuda att

1. anbud lämnas om försäljning eller annat tillhandahållande av krigsmateriel till någon utom riket,
2. anbud lämnas om upplåtelse eller överlåtelse av rätt att utom riket tillverka krigsmateriel,
3. avtal ingås om
 - a) försäljning eller annat tillhandahållande av krigsmateriel till någon utom riket,
 - b) upplåtelse eller överlåtelse av rätt att utom riket tillverka krigsmateriel.

UU.1987/88:30

Bilaga 1

Uppgiftsskyldighet om ägande i utländska rättssubjekt

10 § Den som har tillstånd enligt 2 eller 3 § lagen (1983:1034) om kontroll över tillverkningen av krigsmateriel, m.m. samt svensk statlig myndighet som bedriver motsvarande verksamhet skall, enligt de närmare föreskrifter som regeringen meddelar, lämna uppgifter till regeringen om ägande i utländska rättssubjekt som bedriver utveckling, tillverkning, marknadsföring eller försäljning av krigsmateriel.

Villkor m.m.

11 § Tillstånd enligt 2, 4, 5, 6 eller 7 § får förenas med villkor samt med kontroll- och ordningsbestämmelser.

Uppgiftsskyldighet i fråga om utförd materiel, m.m.

12 § Regeringen får meddela föreskrifter om att

1. den som har tillstånd enligt 2 § skall lämna uppgifter rörande utförd krigsmateriel,
2. den som har tillstånd enligt 4 § skall lämna uppgifter om upplåten eller överlåten rätt att utom riket tillverka krigsmateriel.

Återkallelse av utförseltillstånd

13 § Tillstånd enligt 2 § får återkallas av regeringen, om tillståndshavaren har åsidosatt föreskrifter, villkor eller kontroll- eller ordningsbestämmelser som har meddelats med stöd av lagen eller om det finns andra särskilda skäl till återkallelse.

Skyldighet för revisorer

14 § Om en revisor i sin granskningsverksamhet har framfört någon anmärkning i en sådan revisionsberättelse som sägs i 10 kap. 10 § aktiebolagslagen (1975:1385) eller 4 kap. 10 § lagen (1980:1103) om årsredovisning m.m. i vissa företag i fråga om företagets efterlevnad av bestämmelserna i denna lag, skall han genast sända in en kopia av revisionsberättelsen till regeringen. Motsvarande skyldighet åligger en revisor vid en svensk statlig myndighet.

15 § Bestämmelser om olovlig utförsel av vara och om försök därtill finns i lagen (1960:418) om straff för varusmuggling.

16 § Den som bryter mot 4, 5, 6 eller 7 § eller förbud som har meddelats med stöd av 9 § döms,

1. om gärningen skett uppsåtligen, till böter eller fängelse i högst två år,
2. om gärningen skett av grov oaktsamhet, till böter eller fängelse i högst sex månader.

I ringa fall skall inte dömas till ansvar.

17 § Om brott som avses i 16 § första stycket 1 är att anse som grovt, döms till fängelse lägst sex månader och högst fyra år.

Vid bedömande om brottet är grovt skall särskilt beaktas, om det avsett tillverkningsrätt av betydande värde, utveckling, utbildning eller marknadsföring av betydande omfattning eller varaktighet eller om gärningen annars varit av särskilt allvarig art.

18 § Till böter eller fängelse i högst sex månader döms den som uppsåtligen eller av oaktsamhet

1. bryter mot 8 § första stycket eller 10 § eller mot föreskrifter, villkor eller kontroll- eller ordningsbestämmelser som har meddelats med stöd av lagen,
2. lämnar oriktig uppgift vid fullgörande av redovisningsskyldighet, underrättelseskyldighet eller uppgiftsskyldighet som avses i första punkten.

I ringa fall skall inte dömas till ansvar.

19 § Till ansvar enligt denna lag skall inte dömas, om gärningen är belagd med straff i brottsbalken.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1988, då lagen (1982:513) om förbud mot utförsel av krigsmateriel, m.m. skall upphöra att gälla.

Tillstånd som har meddelats med stöd av äldre lag skall vid tillämpningen av den nya lagen anses som meddelat enligt denna.

2 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1983:1034) om kontroll över tillverkningen av krigsmateriel, m. m.

UU 1987/88:30

Bilaga 2

Härigenom föreskrivs att 1–3, 6 och 10 §§ lagen (1983:1034) om kontroll över tillverkningen av krigsmateriel, m. m. skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

Tillverkning av krigsmateriel samt tillhandahållande av krigsmateriel, uppfinning avseende krigsmateriel och metod för framställning av sådan materiel skall kontrolleras enligt bestämmelserna i denna lag. Föreskrifter om förbud mot utförsel av krigsmateriel och förbud mot upplåtelse eller överlåtelse av rätt att utom riket tillverka krigsmateriel finns i lagen (1982:513) om förbud mot utförsel av krigsmateriel, m. m.

I denna lag finns föreskrifter om kontroll över

1. tillverkning av krigsmateriel och

2. tillhandahållande av krigsmateriel, uppfinning avseende krigsmateriel och metod för framställning av sådan materiel.

I lagen (1988:000) om förbud mot utförsel av krigsmateriel, m. m. finns föreskrifter om förbud mot utförsel av krigsmateriel, upplåtelse och överlåtelse av rätt att utom riket tillverka krigsmateriel, avtal med någon utom riket om utveckling av krigsmateriel och metod för framställning av sådan materiel, bedrivande av militärt inriktad utbildning inom riket av utländsk medborgare samt mot marknadsföring av krigsmateriel.

Denna lag gäller inte för statlig myndighet.

Regeringen bestämmer vad som skall avses med krigsmateriel enligt denna lag.

Regeringen meddelar föreskrifter om vad som skall avses med krigsmateriel enligt denna lag.

2 §¹

Krigsmateriel får inte tillverkas här i riket utan tillstånd av regeringen, om ej annat följer av föreskrifter som har meddelats med stöd av denna lag. Tillstånd att tillverka krigsmateriel får meddelas endast svensk medborgare, svenskt handelsbolag i vilket inte någon av bolagsmännen är kontrollsobjekt som avses i 3 § lagen (1982:617) om utländska förvärv av svenska företag m. m. och svenskt aktiebolag i vars bolagsordning intagits utlänningsförbehåll som avses i nämnda lag. Om särskilda skäl föreligger, får dock tillstånd ges även åt annan.

Regeringen får meddela föreskrifter om undantag från tillståndskravet enligt första stycket för ändring eller ombyggnad av skjutvapen i fall som avses i 24 § första stycket vapenlagen (1973:1176) samt för tillverkning av enstaka skjutvapen och av

Regeringen får meddela föreskrifter om undantag från tillståndskravet enligt första stycket för

1. tillverkning av krigsmateriel som bedrivs på uppdrag av den som har tillstånd att tillverka ifråguvarande krigsmateriel,

¹ Senaste lydelse 1987:422.

ammunition för tillverkarens eget bruk.

Krigsmateriel, uppfinning avseende krigsmateriel och metod för framställning av sådan materiel får inte yrkesmässigt tillhandahållas här i riket genom försäljning, utbudande mot vederlag eller förmedling åt någon inom landet eller i utlandet utan tillstånd av regeringen, om ej annat följer av andra stycket eller av föreskrifter som har meddelats med stöd av denna lag.

Tillstånd enligt första stycket behövs inte

1. vid tillhandahållande till svensk statlig myndighet eller sådan tillverkare som har tillstånd att tillverka krigsmateriel av det slag tillhandahållandet avser,

2. för innehavare av tillverknings-tillstånd, om tillhandahållandet avser krigsmateriel, uppfinning eller metod som tillhör eller innehas av tillståndshavaren.

Regeringen får meddela föreskrifter om undantag från tillståndskravet enligt första stycket i fråga om handel med skjutvapen, ammunition eller annan explosiv vara som omfattas av vapenlagen (1973:1176) eller förordningen (1949:341) om explosiva varor.

Tillståndshavaren skall, enligt de närmare föreskrifter som regeringen meddelar, till kontrollmyndigheten lämna deklaration på heder och samvete rörande den verksamhet för vilken tillstånd har meddelats.

2. ändring eller ombyggnad av skjutvapen i fall som avses i 24 § första stycket vapenlagen (1973:1176),

3. tillverkning av enstaka skjutvapen och av ammunition för tillverkarens eget bruk.

3 §

Krigsmateriel, uppfinning avseende krigsmateriel och metod för framställning av sådan materiel får inte här i riket och inte heller utom riket av svensk myndighet, svenskt företag eller den som är bosatt eller stadigvarande vistas här yrkesmässigt tillhandahållas genom försäljning, utbudande mot vederlag eller förmedling åt någon inom landet eller i utlandet utan tillstånd av regeringen, om ej annat följer av andra stycket eller av föreskrifter som har meddelats med stöd av denna lag.

2. för innehavare av tillverknings-tillstånd, om tillhandahållandet avser sådan krigsmateriel som tillhör tillståndshavaren och som finns inom landet eller uppfinning eller metod som innehas av tillståndshavaren.

Regeringen får meddela föreskrifter om undantag från tillståndskravet enligt första stycket i fråga om sådan handel med skjutvapen, ammunition eller annan explosiv vara som regleras genom föreskrifterna i vapenlagen (1973:1176) eller förordningen (1949:341) om explosiva varor.

6 §

Tillståndshavaren skall, enligt de närmare föreskrifter som regeringen meddelar, till kontrollmyndigheten lämna

1. deklaration på heder och samvete rörande den verksamhet för vilken tillstånd har meddelats,

2. uppgifter om uppdrag som läm-

nats åt någon annan att tillverka krigsmateriel.

Regeringen får meddela föreskrifter om undantag från skyldighet att avlämna sådan deklaration som avses i första stycket 1.

10 §²

Till böter eller fängelse i högst sex månader döms den som uppsåtligen eller av oaktsamhet

1. bryter mot andra föreskrifter i denna lag än som avses i 9 § eller mot villkor som meddelats med stöd av 4 § andra stycket eller mot föreskrift eller ordnings- eller kontrollbestämmelse som har meddelats med stöd av lagen,

2. lämnar oriktig uppgift i ansökan om tillstånd eller i deklaration enligt denna lag eller vid fullgörande av uppgiftsskyldighet enligt lagen.

Om en gärning som har begåtts av I ringa fall skall inte dömas till oaktsamhet är att anse som ringa, ansvar. skall inte dömas till ansvar.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1988.

² Senaste lydelse 1984:944.

3 Förslag till Lag om ändring i lagen (1988:000) om rättsprövning av vissa förvaltningsbeslut

UU 1987/88:30

Bilaga 3

Härigenom föreskrivs att 2 § lagen (1988:000) om rättsprövning av vissa
förvaltningsbeslut skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §¹

Lagen gäller inte beslut av en sådan nämnd vars sammansättning är
bestämd i lag och vars ordförande skall vara eller ha varit ordinarie domare.

Lagen gäller inte heller

1. beslut av en arrendenämnd, hyresnämnd eller övervakningsnämnd,
2. beslut om svenskt medborgarskap,
3. beslut om utlänningars vistelse i riket,
4. beslut om värnpliktigas eller reservpersonals inkallelse eller tjänstgöring
inom försvarsmakten,
5. beslut enligt lagen (1966:413) om vapenfri tjänst,
6. beslut som rör skatter eller avgifter,
7. beslut enligt lagen (1974:922) om kreditpolitiska medel eller beslut i
frågor om allmän likviditetsindragning eller allmän prisreglering,
8. beslut enligt lagen (1982:513) om förbud mot utförsel av krigsma-
teriel, m. m.,
8. beslut enligt lagen (1988:000) om förbud mot utförsel av krigsma-
teriel, m. m.,
9. andra beslut enligt lagen (1983:1034) om kontroll över tillverkningen av
krigsmateriel, m. m. än sådana som avser återkallelse av tillstånd,
10. beslut om tillstånd till sådan verksamhet som avses i 1 § 3–5 lagen
(1984:3) om kärnteknisk verksamhet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1988.

¹ Förslag enligt prop. 1987/88:69.

1987/88:4 y

över proposition 1987/88:154 med förslag till lag om förbud mot utförsel av krigsmateriel, m.m. jämte motioner

Till utrikesutskottet

Utrikesutskottet har berett försvarsutskottet tillfälle att yttra sig över proposition 1987/88:154 med förslag till lag om förbud mot utförsel av krigsmateriel samt de motioner som väckts med anledning av denna proposition.

Försvarsutskottet konstaterar att ifrågavarande proposition liksom motionerna behandlar ett brett spektrum av frågor med anknytning till den svenska krigsmaterielexporten, m.m. Flertalet av dessa frågor och aspekter får anses ligga utanför försvarsutskottets beredningsområde. Utskottet har därför valt att i detta yttrande avstå från att avge synpunkter på enskildheter i propositionen och på de olika motionerna som sådana. I stället kommer utskottet att här nedan redovisa sin övergripande syn på vissa grundläggande frågor som aktualiseras i propositionen och även i flertalet motioner. Krigsmaterielexportfrågorna kan värderas och prövas utifrån flera olika utgångspunkter inom det utrikes- och säkerhetspolitiska fältet. Nedan redovisade synpunkter anläggs med utgångspunkt från försvarsutskottets beredningsområdes horisont och från det uttalande om den svenska försvarsindustrins betydelse och förutsättningar som riksdagen gjorde i samband med 1987 års försvarsbeslut (prop. 1986/87:95 bil. 1, FöU 1986/87:11 s. 132, rskr. 310).

I riksdagens tillkännagivande gjordes sålunda, med betoning av de behandlade frågornas betydelse och det säkerhetspolitiska värdet av politisk enighet kring de redovisade bedömningarna, vissa uttalanden om den svenska försvarsindustrins betydelse och förutsättningar. Den inriktning som fastlades i tillkännagivandet angavs med instämmande i vad försvarsministern anförde i proposition 1986/87:95 vilket i sin tur byggde på vad som anförts av en i denna del enig försvarskommitté (SOU 1987:9).

Sålunda anförde försvarsutskottet, sedermera riksdagen, följande (FöU 1986/87:11 s. 127–128).

Utskottet instämmer i försvarsministerns och försvarskommitténs övergripande bedömning att en inhemsk kapacitet att utveckla, tillverka och underhålla försvarsmateriel är en för Sverige betydande säkerhetspolitisk tillgång, som bidrar till att skapa respekt för vår vilja och förmåga att föra en långsiktig, fast och konsekvent alliansfri politik och att värna vårt land. En

inhemsk försvarsindustri utgör i många fall en förutsättning för våra möjligheter att under kriser och i krig självständigt kunna vidmakthålla vår försvarsmateriel. Med en egen forskning och försvarsindustri kan vi förse försvarsmakten med materiel som är anpassad till de speciella behov och förutsättningar som vårt värnplikssystem, vår försvarsplanering och vår geografi skapar. Därigenom ges också bättre möjligheter att till rimliga kostnader välja en egen försvarsprofil som ökar effekten av vårt försvar och minskar verkan mot oss av de vapen och motmedel som maktblocken utvecklar för användning mot varandra. Härtill kommer att kraven på sekretess för viss materiel är så höga att anskaffning i utlandet är antingen omöjlig eller olämplig varvid en svensk utveckling och produktion framstår som det enda möjliga alternativet. Dessutom ger en inhemsk försvarsindustri möjlighet till krigsproduktion.

Utskottet instämmer också i vad försvarsministern i anslutning till försvarskommitténs förslag anför beträffande betydelsen av svensk försvarsindustri och dess framtida förutsättningar. Export av viss omfattning är nödvändig för att bevara väsentliga delar av den svenska försvarsindustrins kompetens, kapacitet och konkurrensförmåga. Som alternativ till import bidrar samarbete med utländsk industri till att inom landet bevara och befästa systemkompetenser som annars i längden inte skulle kunna upprätthållas. Hög teknisk och industriell kompetens i den svenska försvarsindustrin är en förutsättning för ett effektivt fredstida samarbete med utländsk industri. Samarbetets lämplighet från utrikes- och försvarspolitisk synpunkt prövas av statsmakterna, varvid det är en självklar förutsättning att samarbetsprojektens villkor inte begränsar våra möjligheter att föra vår neutralitetspolitik. Det är angeläget att vårt utlandssamarbete i försvarsmaterielfrågor fördelas på flera länder så att ensidiga beroendeförhållanden kan undvikas. Utskottet instämmer även i vad som i övrigt anförs om den svenska försvarsindustrins betydelse och förutsättningar.

Utskottet delar försvarsministerns och försvarskommitténs uppfattning att den för ett litet land ovanligt breda industriella förmåga att sammanhålla utveckling och tillverkning av kvalificerad försvarsmateriel som för närvarande finns i Sverige så långt möjligt bör bevaras. Utskottet noterar att försvarskommittén inte funnit något betydande materielområde där det med utgångspunkt från försvarets långsiktiga behov inom landet finns onödig industriell kapacitet, men instämmer i likhet med försvarsministern i bedömningen att det däremot finns ett flertal områden där den svenska försvarsindustrins kapacitet behöver anpassas till försvarsmaktens behov av materiel och till rimliga exportantaganden. I likhet med försvarsministern anser utskottet att man vid en sådan anpassning även måste ta rimliga regionalpolitiska hänsyn.

Med hänsyn till betydelsen av här behandlade övergripande frågor och till det säkerhetspolitiska värdet av politisk enighet kring de redovisade bedömningarna anser *utskottet* att riksdagen som sin mening bör ge regeringen till känna vad som i det föregående uttalats om den svenska försvarsindustrins betydelse och förutsättningar.

Försvarsutskottet får i detta sammanhang, då de behandlade frågorna fått förnyad aktualitet genom den nu föreliggande propositionen och det ytterligare utredningsarbete som i denna aviseras, anledning att särskilt understryka det värdefulla i att riksdagen lagt en hållfast grund för den vidare beredningen genom detta uttalande om den svenska försvarsindustrins betydelse och förutsättningar. Betydelsen av detta gemensamma ansvarstagande för den övergripande, säkerhetspolitiskt motiverade syn som här ovan

återgivits får anses snarast ytterligare accentuerad av den omständigheten att det i den offentliga debatten och i hittillsvarande utredningsarbete framkommit en mängd indicier på överträdelser gentemot gällande bestämmelser för utförsel av krigsmateriel – överträdelser som självfallet måste beivras och förebyggas med all kraft. Det är en uppenbar nödvändighet att den krigsmaterielexport som bedöms angelägen från säkerhets- och försvarspolitisk synpunkt sker i former och enligt kriterier som är förenliga med Sveriges allmänna utrikespolitiska mål och svenska lagar.

I föreliggande proposition anför föredragande statsrådet att det enligt hennes mening är angeläget att ingående och allsidigt analysera hur sambandet mellan den svenska försvarsindustrins utvecklingsbetingelser och behov av export gör sig gällande liksom hur ett sådant samband kan tänkas komma att utveckla sig i framtiden. Hon aviserar därför sin avsikt att föreslå regeringen att tillkalla en parlamentarisk kommitté för att kartlägga och analysera i vilken utsträckning det inom ramen för den av riksdagen i 1987 års försvarsbeslut fastlagda inriktningen föreligger behov av export av krigsmateriel för att bibehålla en livskraftig svensk försvarsindustri. I denna kommittés uppdrag kommer enligt föredragande statsrådet även att ingå att analysera de konsekvenser i fråga om kostnader, teknisk kompetens och beroende av andra länder som kan bli följden dels av import av vapen, dels av ett mer omfattande försvarsindustriellt utvecklings- och produktionssamarbete med utländsk industri. Föredragande statsrådet avstår, med hänvisning till detta kommande uppdrag, från att i föreliggande proposition lämna förslag till ny reglering av försvarsindustriellt samarbete mellan svensk och utländsk industri.

Till detta får försvarsutskottet med utgångspunkt från sitt beredningsområde anförda följande.

Den inriktning enligt ovan som fastlades av riksdagen i 1987 års försvarsbeslut – och inom vars ram krigsmaterielexportfrågorna nu föreslås närmare utredas av en särskild parlamentarisk kommitté – grundades på arbetet i 1984 års försvarskommitté som enligt sina direktiv kom att ägna försvarsindustrifrågorna särskilt stor uppmärksamhet. Det ter sig naturligt och angeläget att försvarsindustrifrågorna noggrant bereds av parlamentariska försvarskommittéer med tanke på dessas hävdvunna uppgift i vårt svenska försvarsplaneringssystem att med utgångspunkt från en säkerhetspolitisk helhetsbedömning skärskåda planeringsläget inom hela totalförsvaret för att utifrån detta kunna bedöma och avväga behov och problem inom de olika delarna. Även om, såsom nu föreslås, vissa frågor rörande krigsmaterielexport och försvarsindustrisamarbete, m.m. görs till föremål för en särskild parlamentarisk utredning torde även nästa försvarskommitté komma att behöva ägna dessa frågor betydande uppmärksamhet inom ramen för sitt ordinarie arbete. Det torde enligt försvarsutskottets mening vara av säkerhetspolitisk vikt att

arbetet inför och inom resp. parlamentarisk utredning tidsmässigt planeras och i övrigt läggs upp på ett sådant sätt att en gemensam färdriktning kan anges.

UU 1987/88:30

Bilaga 4

Stockholm den 26 april 1988

På försvarsutskottets vägnar

Arne Andersson

Närvarande: Arne Andersson i Ljung (m), Olle Göransson (s), Åke Gustavsson (s), Gunhild Bolander (c), Evert Hedberg (s), Göthe Knutson (m), Ingemar Konradsson (s), Ingvar Björk (s), Hans Lindblad (fp), Olle Aulin (m), Iréne Vestlund (s), Ingvar Karlsson i Bengtsfors (c), Christer Skoog (s), Lennart Holmsten (s) och Carl-Johan Wilson (fp).